

Lunds Universitet
Socialhögskolan
Socialt arbete, 61-80p
SOA205B
Uppsats 10p
Ht-2000

**Kvinnors val? –
en uppsats om barnomsorgen i Nederländerna.**

Författare: Elin Karlsson

Handledare: Dolf Tops

Abstract

This thesis describes the development of childcare facilities in The Netherlands. The Netherlands have a comparatively special position in regards to the participation of women on the labourmarket and has also a poorly developed childcare, which is traditionally not initiated or supported by the Dutch government. The Netherlands has through different factors always had a high number of housewives and has actively supported the so-called breadwinner system, which supports the role of the husband as the sole breadwinner of the family.

The thesis shows that various historical developments and the development of the welfare state in particular have influenced the developments of the childcare facilities in The Netherlands. The Dutch government has only since the 1980's paid an increased attention to the participation of women on the labourmarket. The non-availability of quantitative and qualitative childcare is now considered to be a social and economical problem.

The thesis also describes the public and political opinion regarding the participation of mothers on the labourmarket and the issues around the combination of labour and childcare. According to the thesis is the public and political opinion important to the new developments. A new proposal of specific legislation around childcare and the new involvement of the government are described in order to shade light on the future situation of childcare in The Netherlands.

Förord

Jag vill gärna tacka min handledare Dolf Tops för all konstruktiv kritik och hjälp. Samtidigt vill jag tacka Siv Gustafsson för tillskickandet av material samt svaren på mina frågor. Det var för övrigt artikeln om Siv i tidskriften Opzij som inspirerade mig att välja detta ämne. Tack även till Jacqi van Stigt för ett mycket givande samtal/intervju och Ellen Verpoorten på E-quality som hjälpte mig att finna Jacqi. Slutligen vill jag tacka alla som uppmuntrat mig att fullfölja denna uppgift, trots tidvis dalande motivation och ett krävande heltidsarbete.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställningar.....	5
1.4 Metod och Urval.....	5
1.5 Begränsningar.....	6
1.6 Definitioner och förklaringar.....	7
1.7 Fortsatt framställning	8
2. Teori.....	9
2.1 Velfärd och medborgarskap.....	9
2.2 Velfärdskapitalism.....	10
2.3 Utvecklingen av den holländska välfärdsstaten	12
2.4 Barnomsorg och välfärdsstater.....	12
2.5 Sammanfattning	14
3. Historisk utveckling	15
3.1 Kärnfamiljen och dess ansvarsområden.....	15
3.2 The breadwinner.....	16
3.3 Barnomsorgens plats i samhället.....	16
3.5 Sammanfattning	18
4. Barnomsorg i Nederländerna.....	20
4.1 Finansiering/Huvudmän.....	20
4.1.1 Subsidierade dagis	21
4.1.2 Företagsdagis	21
4.1.3 Privata dagis	21
4.2 Barnomsorgens nuvarande situation i politiken.....	22
4.3 Sammanfattning	22
5. Opinionsbildning och Diskurs	24
5.1 Feministisk opinion	24
5.2 Emancipation	25
5.2.1 Emancipationsrådets rapport	26
5.3 En god nog mor.....	28
5.4 Kombinationsmodellen.....	29
5.5 Forskning.....	30
5.6 Sammanfattning	31
6. Barnomsorgen nu och i framtiden.....	33
6.1 Status år 2000.....	33
6.2 En ny barnomsorg.....	33
6.2.1 Barnomsorgens framtida situation.....	35
6.2.3 Roller och ansvar.....	36
6.2.4 Utgångspunkter för förändring	37
6.3 Sammanfattning	38
7. Kritik och problem.....	39
7.1 Emancipationskritik.....	39
7.2 Personal	40
7.3 Utbyggnad.....	41
7.4 Sammanfattning	41
8. Konklusion.....	42
9. Slutdiskussion.....	45
Intervjufrågor.....	49

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Barnomsorgen i Nederländerna har förändrats väsentligt under de senaste decennierna. Enligt många ekonomiska och feministiska teorier förutsätter kvinnors möjligheter till arbete en tillgänglig barnomsorg. Kvinnors inträde på arbetsmarknaden har historiskt och kulturellt sett haft en annan utveckling i Nederländerna än i många andra västeuropeiska länder¹.

Ett flertal faktorer har påverkat den speciella utvecklingen av barnomsorgen i Nederländerna. Till exempel har den liberala politiken, som kännetecknar Nederländerna, inneburit att staten inte tagit en stor del av planeringen och uppbyggnaden av barnomsorgen. Dessutom har Nederländerna, ur europeiskt perspektiv sett, traditionellt haft ett högt antal hemmafruar. Skattepolitiken är uppbyggd på ett system där en arbetande person försörjer resten av familjen, ett sk. breadwinner system.

Bristen på barnomsorg räknas dock för tillfället av många forskare till ett av Nederländernas stora sociala och ekonomiska problem². Staten och kommunerna har under de senaste åren utvecklat ett ökat intresse för denna institution. Diskursen har förändrats och kvinnors situation på arbetsmarknaden är annorlunda. Vad som intresserar mig är hur sociala, kulturella och ekonomiska förutsättningar har påverkat uppbyggnaden av barnomsorgen och var trenden ligger för framtiden.

1.2 Syfte

Mitt syfte med uppsatsen är att beskriva barnomsorgen i Nederländerna samt att visa vilka faktorer som påverkat utvecklingen av barnomsorgen. Jag vill även belysa ett framtidsscenario för barnomsorgen.

1.3 Frågeställningar

- Hur är barnomsorgen i Nederländerna strukturerad?
- Vilka förklaringar finns till barnomsorgens speciella situation i Nederländerna?
- Hur har den politiska diskursen förts kring barnomsorg och arbetande mödrar och hur ser den allmänna opinionen ut?
- Hur ser dagens utveckling ut för barnomsorgen i Nederländerna?

1.4 Metod och Urval

¹ Pott-Buter, 1998, sid 9.

² de Bruijn, 1997, sid 194.

Metoden som jag har använt mig av är att analysera primära och sekundära källor. Jag har använt mig av tidigare studier kring kvinnor och arbetsmarknad, samt mycket material om Nederländernas speciella situation vad gäller barnomsorg och mödrar på arbetsmarknaden. Min uppsats beskriver fenomenen, men är också förklarande, då jag beskriver och analyserar möjliga orsaker till Nederländernas nuvarande och kommande situation när det gäller barnomsorg. Olika förklaringar till barnomsorgens situation har beskrivits med hjälp av olika teorier om t.ex. välfärdsstatens uppkomst och utveckling.

En del material som jag använt kommer från statliga utredningar och statligt publicerat material på till exempel olika ministeriers hemsidor. Jag har använt mig av olika stiftelsers och föreningars material, som gäller den barnomsorg de utövar eller arbetar för.

Den ekonomiska fakulteten vid Amsterdams Universitet står för mycket forskning i ämnet kvinnor, arbetsmarknad och barnomsorg. Dessutom har jag använt mig av material från statistiska centralbyrån, skatteförvaltningen och arbetsmarknadsorganen.

Många kvinnliga forskare har skrivit om Nederländernas speciella situation och holländsk feminism genom tiderna. Jag har använt mig av material som behandlar utvecklingen av kvinnors emancipation i Nederländerna. Tidskrifterna "Tijdschrift voor Vrouwenstudies" och "Opzij", samt andra artiklar har använts för beskrivningen av den feministiska samt den allmänna opinionen kring ämnet.

Jag har utfört två intervjuer, en via e-mail och en via telefon. De intervjuade är Professor Siv Gustafsson och Politiker Jacqi van Stigt. Intervjuerna utfördes för att stämna av resultat som jag kommit fram till, men ledde även till ny information. Se bilaga för intervjufrågor.

Mitt urval av intervjupersonerna är delvis slumpartat och delvis planerat. Siv Gustafsson kontaktades efter att jag läst en artikel i tidskriften Opzij, där hon gav en intervju om barnomsorgens situation i Nederländerna. I initialskedet av mitt uppsatsskrivande tillskickade Siv mig en del värdefull information som jag använt i min uppsats. När uppsatsen var i slutskedet tillfrågade jag Siv ifall hon ville svara på mina intervjufrågor via e-mail, eftersom jag ansåg henne vara en expert inom området. Efter att ha utfört ett antal undersökningar för att få mer information om Emancipationsrådet fick jag Jacqi van Stigts namn och telefonnummer eftersom hon medverkat i skrivandet av rapporten som jag använt i min uppsats. Jag fick telefonkontakt med Jacqi, som gärna lät sig intervjuas. Ett e-mail med förfrågan att låta sig intervjuas skickades även till professor Joop Schippers vid Utrechts universitet, som också varit mycket involverad i ämnet och vars material jag använt mig av i uppsatsen. Tyvärr ringde Joop mig en dag efter att jag lämnat in uppsatsen och kunde jag inte använda mig av vårt samtal, som dock var mycket givande.

1.5 Begränsningar

Uppsatsen beskriver viss tidigare forskning men är inte på något sätt heltäckande i beskrivningen av barnomsorgens utveckling. Fler orsaker till utvecklingen kan föreligga. I Nederländerna har forskningen kring kvinnor på arbetsmarknaden och barnomsorg inte

varit utbredd förrän från 1980-talet. På grund av detta så har ämnets oftare beskrivits inom kvinnoforskning av feministiska forskare, eftersom de har en längre tradition av att forska kring ovanstående ämnen. På senare tid intresserar sig även sociologer, ekonomer och demografer i ämnet³. Därför tror jag att ytterligare forskning kan komma att belysa ämnet vidare inom en snar framtid.

Jag har valt att koncentrera mig på olika orsaker till barnomsorgens utveckling i Nederländerna. Trots att ämnet berör fler länder i Europa har jag valt att inte göra en direkt komparativ studie. Jag har i vissa fall refererat till andra länder för att klargöra exempel, men uppsatsen är som sagt inte komparativ.

Ett ämne som ofta berörs av forskare i samband med barnomsorg är födelsetalet i världen. En minskning av födelsetalet är en stor anledning till att många länder i Europa oroar sig för den demografiska utvecklingen. Jag har i vissa avsnitt refererat till demografiska problem, men detta ämne utgör ingen större del av min uppsats. Jag har valt att inte gå in djupare på det ämnet trots att det är intressant, på grund av tidsbrist.

Jag har koncentrerat mig på de arbetande kvinnornas perspektiv av barnomsorg. Det är arbetande mödrar av alla sorter som vill kombinera barnomsorg med arbete som är mitt intresseområde i denna uppsats. Jag har inte beskrivit eller diskuterat ämnet ur ett barnperspektiv. Jag har även valt att utesluta diskussionen huruvida barnomsorg utanför hemmet kan vara skadlig eller opassande för barn. Denna (för svenskar något föråldrade) åsikt kan dock fortfarande höras i Nederländerna.

Min egen förförståelse som svensk kvinna med karriärmöjligheter som ser barnomsorg som något självskrivet för min personliga situation har givetvis påverkat min slutanalys, diskussion och mitt val av perspektiv. Eftersom jag själv varit dagisbarn under 6 år på 1970-talet med positiva erfarenheter innebär detta också att jag har en viss bild av barnomsorgen som något positivt för både barn och föräldrar.

1.6 Definitioner och förklaringar

I uppsatsen förekommer vissa termer och ord som kan behövas förklaras.

Nederländerna/Holland – Kungariket Nederländerna kallas ibland i folkmun Holland. Holland är det gamla namnet på endast 2 provinser och hela landet heter officiellt Nederländerna. Holländsk och holländska används för att beskriva tillhörighet och tal.

Barnomsorg – Nyckelbegreppet i uppsatsen är barnomsorg. Motsvarigheten till ordet barnomsorg är i Nederländerna ”kinderopvang”. ”Kinder” betyder barn och den direkta översättningen av det holländska ”opvang” i ordet är stöd, hjälp, uppfångande och uppsamlande. Eftersom barnomsorgen är olika strukturerade i Nederländerna och Sverige, har ordet barnomsorg i uppsatsen inte samma innebörd som den svenska barnomsorgen. Barnomsorgen som beskrivs i uppsatsen förtydligas i avsnitt 3. Föräldrar

³ Hakim/ Beck-Gernsheim/ Eberstadt, i TV-programmet ”DNW – Rooksignalen uit de nieuwe wereld”, visat av VPRO den 22:a Oktober 2000.

som sörjer för sina egna barn utan att använda sig av den ovan beskrivna tillgängliga barnomsorgen, beskrivs ägna sig åt ”omsorg av sina barn” hellre än ”barnomsorg”, för att undvika förväxlingar mellan barnomsorg av föräldrar och barnomsorg av andra.

Officiell/inofficiell barnomsorg – Som jag ovan beskrivit är barnomsorgen annorlunda uppbyggd i Nederländerna, jämfört med Sverige. I uppsatsen refereras till officiell och inofficiell barnomsorg. All barnomsorg som är godkänd av kommunerna och innehar licenser för att utöva barnomsorg räknas i uppsatsen till officiell barnomsorg. Vissa typer av barnomsorg, t.ex. dagmammor kan tillhöra både den inofficiella och officiella barnomsorgen. De kan låta registrera sig via föreningar och därmed få licenser att utöva barnomsorg i hemmet. I dessa fall förmedlas barnomsorgen via föreningarna. Ifall dagmammor och andra former av barnomsorg inte innehar den nödvändiga licensen, räknas de till den inofficiella barnomsorgen. Eftersom det inte funnits någon tydlig lagstiftning kring barnomsorgen hör många privata daghem och lekskolor till den inofficiella barnomsorgen. Barnomsorg av andra än föräldrar men inom familjen beskrivs som inofficiell barnomsorg.

Diskurs – Ordet diskurs används i uppsatsen. Med diskurs menar jag den politiska agendan och ämnen som diskuteras aktivt i politiken för tillfället.

Även vissa förkortningar förekommer i uppsatsen:

WBK är en förkortning av “Wet Basisvoorziening Kinderopvang” och betyder lagförslag om basfaciliteter för barnomsorg.

ER är en förkortning av Emancipationsrådet.

VWS är en förkortning av “Ministerie van Volksgezondheid, Welvaart en Sport” och betyder Ministeriet för folkhälsa, välfärd och sport.

1.7 Fortsatt framställning

Uppsatsen kommer först att beskriva ett antal teorier om välfärdsstaters utveckling och sedan barnomsorgens utveckling i Nederländerna. En utförlig beskrivning av barnomsorgens uppbyggnad och nuvarande struktur följer. Även en historisk beskrivning ges för att påvisa hur barnomsorgens utveckling skett genom tiderna. Olika infallsvinklar ges för att förklara utvecklingen, bland annat livsåskådning och det så kallade breadwinner systemet. Ett avsnitt om diskurs och allmän opinion beskriver den historiska och nuvarande opinionsbildningen i det holländska samhället. Tyngdpunkt läggs på emancipation och arbetande mödrar. Även tidigare forskning om attityd och normförändringar presenteras. Efter avsnittet om opinion beskrivs ett nytt lagförslag som kommer att förändra barnomsorgen i Nederländerna väsentligt. Lagen beskrivs och kritiserar i de följande avsnitten. Slutligen följer en analys av de funna resultaten och en slutdiskussion.

2. Teori

2.1 Velfärd och medborgarskap

Kees van Kersbergen, professor i komparativ politik vid det katolska Universitet i Nijmegen, Nederländerna, skriver om den holländska välfärdsstatens utveckling sedan efterkrigstiden ur ett komparativt perspektiv. Van Kersbergen definierar välfärdsstaten innan han beskriver dess utveckling. Enligt van Kersbergen presenterade den holländska sociologen Thoenes år 1962 följande definition: ”välfärdsstaten är en samhällsform som karaktäriseras av ett demokratiskt system av myndighetsomsorg som, genom ett upprätthållande av ett kapitalistiskt produktionssystem, står som garant för dess medborgares kollektiva sociala välfärd.⁴” Thoenes definition genomsyras av begreppet kollektiv social välfärd. Denna välfärd är först garanterad när arbetstillfällena, köpkraften, lönenivån, konsumtionsförmågan, den sociala säkerheten och kulturen når en nivå som är fastställd av den sociala och medicinska vetenskapen som nödvändig och hållbar⁵.

Van Kersbergen refererar även till den brittiska sociologen Marshall, som utvecklade en idé kring det fulländade medborgarskapet. Marshall skiljer mellan 3 olika stadier av medborgarskap. Den första fasen av medborgarskap nås när den medborgerliga friheten blivit rättigheter. Den andra fasen nås när dessa rättigheter blivit politiska rättigheter (till exempel rösträtten). Det sista steget mot det fulländade medborgarskapet tas när medborgarna anskaffar sig sociala rättigheter. Det sociala medborgarskapet som då är nått består enligt Marshall av: ”en vidd av rättigheter från ekonomisk välfärd och säkerhet till rättigheten att till fullo delta i det sociala arvet och att leva som civiliserad människa enligt de normer som gäller i samhället.⁶”

En välfärdsstat är således en stat där medborgarnas strid om ett fulländat medborgarskap avslutats genom att dessa sociala rättigheter tillskrivs medborgarna. Ett socialt medborgarskap uppnås. Van Kersbergen menar att ett hundratal olika definitioner av välfärdsstaten kan påträffas. I stort handlar det om att staten skyddar en viss minimum standard som garanterar till exempel arbete, inkomst, bostad hälsa och utbildning för alla medborgare. Detta garanteras som en rättighet inte som välgörenhet⁷.

Ett antal teorier som vill förklara uppkomsten och utvecklingen av välfärdsstaten har kommit till stånd. Globalt sett kan vi enligt van Kersbergen skilja mellan fyra och fem sätt att närma oss välfärdsstatens uppkomst och utveckling. I två av dessa närmanden läggs ett samband mellan den industriella utvecklingen och välfärdsstaten⁸. Industrialismen skapar förändringar som innebär vissa risker (t.ex. arbetslöshet) och hotar gamla familjeband som stått för välfärd inom familjen. Detta kräver att politiken skapar social säkerhet. Andra sätt att närma sig utvecklingen av välfärdsstaten relaterar

⁴ Van Kersbergen 1998, sid 312.

⁵ Ibid, sid 312.

⁶ (Ursprungligen uttalat år 1950) Van Kersbergen 1998, sid 312.

⁷ Wilensky, 1975 i Becker 1998.

⁸ Wilensky 1965 och Flora/Heidenheimer 1981, samt den marxistiska teorin, O'Connor, 1973 i Becker 1998.

välståndens utveckling till demokratiseringen som varit ungefär parallell med välfärdsstaten. Rösträtten och partipolitiken ger medborgarna möjligheter att sätta kraft bakom sina önsknings om ett socialt skyddsnet. Korpi⁹ menar att trycket från socialdemokratiens företrädare från arbetarklassen påverkat utvecklingen av den sociala säkerheten. Van Kersbergen konkluderar att alla faktorer som nämns i teorier om välfärdsstatens utveckling spelar en stor roll. Olika politiska strömningar påverkar utvecklingsnivån av välfärdsstaten. Dessa olika politiska strömningar spelar även en stor roll i den teori som enligt van Kersbergen är den härskande referenspunkten för diskussioner kring utvecklingen av välfärdsstaten. Denna teori beskrivs nedan.

2.2 Välfärds kapitalism

Professor Gøsta Esping-Andersen har varit verksam vid Harvards Universitet och det Europeiska Universitetsinstitutet i Florens, Italien. Numera är han professor i komparativa sociala system vid universitet i Trento, Italien. Esping-Andersens forskning har koncentrerats på socialdemokrati, komparativ socialpolitik, välfärdsstater och arbetsmarknad. 1990 gav han ut boken "The three worlds of welfare capitalism" vari han beskriver olika typer av välfärdsstater och deras historiska utveckling, samt förbinder detta med ekonomiska processer och utvecklingen av välfärdsstaternas roller. Boken använder delvis data som härstammar från ett komparativt välfärdsprojekt i samverkan med bland annat svenskarna Walter Korpi och Joakim Palme.

Centralt i Esping-Andersens bok står antagandet att välfärdsstater bara kan förstås genom sina historiska ideologier och att denna ideologiska strömning formar de nuvarande politikernas beslut och aktioner. Han skiljer på tre olika grupper av kapitalistiska välfärdsstater, nämligen: den liberala välfärdsstaten, den konservativa eller korporativa välfärdsstaten och den socialdemokratiska typen av välfärdsstat¹⁰.

Som vi ovan kan se betecknas välfärdsstaten vanligen som ett samhälle där staten har ansvaret för vissa baser av välfärd för sina invånare. Denna beteckningen talar inte om huruvida socialpolitiken är emanciperad eller inte, huruvida den stödjer legitimering av system och marknadsutvecklingen och vad baser av välfärd betyder. Många forskare har utvecklat begreppet välfärdsstat men Esping-Andersen argumenterar att de flesta komparativa forskare inte lyckats med att förstå välfärdsstaten ordentligt. Det första och andra av de tre mest väsentliga koncept som måste användas för att förstå välfärdsstaten enligt Esping-Andersen är socialt medborgarskap och social stratifikation. Det tredje konceptet är hur statens aktiviteter är involverade i marknadens och familjens roller i socialt ansvar.

Esping-Andersens menar, i sin undersökning kring variationer i sociala rättigheter och stratifikation, att väsentligt olika arrangemang har träffats mellan staten, marknaden och familjen. Variationerna av välfärdsstaterna är inte linjära men grupperade i sk.

⁹ 1983

¹⁰ 1990, sid 27

regimtyper. Dessa regimtyper grupperar länder, men det måste poängteras att inget land är 100% en typ eller en annan¹¹.

De liberala välfärdsstaterna domineras av behovsprövat bistånd och ringa socialförsäkringar. Socialt bistånd ges mestadels till låginkomsttagande arbetarklasser som är beroende av staten. Denna modell har påverkats starkt av traditionell, liberal arbetsmoral. Staten ser välfärden som en marginell möjlighet för invånarna att välja bort arbete. På grund av detta är regler kring välfärd och bistånd mycket strikta och associerade med stigma. Biståndens omfattning är oftast ringa. Staten uppmuntrar marknaden genom att bara garantera en miniminivå av välfärd och genom att subsidiera privata välfärdssystem. Konsekvensen av ovanstående system är att dessa regimtyper skapar en jämn fattigdom mellan invånarna som är beroende av staten, en marknadsmässig välfärd för de flesta invånare och samtidigt en klasspolitisk dualism mellan de båda. De urtypiska exemplaren på liberala välfärdsstater är USA, Kanada och Australien¹².

Den andra typen av regimtyper grupperar nationer som t.ex. Österrike, Frankrike, Tyskland och Italien. Esping-Andersen beskriver att den historiska utvecklingen av dessa korporativa stater medförde en postindustriell klasstruktur. Det liberala intresset för marknadens effektivitet fick inte samma genomslagskraft här. Bistånd och sociala rättigheter var aldrig riktigt ifrågasatta utan tagna för givet. Vad som däremot dominerade tankesättet var bevarandet av statuskillnader. Sociala rättigheter hörde samman med klass och status. Staten har traditionellt sett diskvalificerat marknaden som försörjare av välfärd. Privata försäkringar och andra privata alternativ till bistånd är ytterst marginella. Dessa stater är också oftast formade av kyrkan och därför ofta väldigt bundna till bevarandet av traditionella familjevärderingar. Ofta exkluderas icke-arbetande gifta kvinnor från välfärden och moderskapet uppmuntras. Barnomsorg och dylika familjeinstitutioner är ofta underutvecklade. Statens subsidiesystem innebär att staten endast ingriper när familjens kapacitet att sörja för sina egna är uttömd.

Den minsta regimtypsgruppen består av de länder där de sociala rättigheterna även inkluderar medelklasserna. Esping-Andersen kallar dessa regimer ”socialdemokratiska” på grund av socialdemokratin varit en dominant kraft bakom de sociala reformerna som förekommit i dessa länder. I dessa stater finns inte dualismen mellan staten och marknaden eller mellan arbetar och medelklassen. Istället utvecklades en välfärdsstat där jämlikhet av högsta standard främjades. Detta betydde att välfärden och biståndet höjdes till en nivå som motsvarade medelklassens och att denna jämlikhet garanterades för arbetarklassen. Oberoende av arbete har alla invånare samma sociala rättigheter. Idealet är inte att maximera familjers behov, men att sörja för individuellt oberoende. Staten i dessa länder tar direkt ansvar för sörjandet av barn, äldre och behövande. Detta innebär inte endast att staten bär en stor börda av socialt bistånd men även att staten uppmuntrar kvinnor att välja arbete hellre än hushållet. De skandinaviska länderna är de mest dominerande inom denna gruppen.

¹¹ ibid

¹² ibid

2.3 Utvecklingen av den holländska välfärdsstaten

Enligt van Kersbergen så finns det i Nederländerna element av både den andra och tredje typen¹³. Dock utvecklas många länder i den liberala riktningen men Nederländerna kan inte sägas vara en så kallad liberal välfärdsstat och kan inte jämföras med t.ex. USA. Van Kersbergen menar att nästan alla länder tagit små eller stora steg mot den liberala riktningen, om man använder sig av Esping-Andersens typologi.

Denna skiftning har med förändrade ekonomiska, sociala och kulturella omständigheter att göra. För det första refererar van Kersbergen till befolkningspyramiden och problemet med förgubbningen av samhället som skapar högre kostnader för välfärdssamhället. För det andra så förändras bilden av den traditionella familjen. Födelseantalet minskar och familjer utan barn samt ensamstående med barn ökar. Samhällets höginkomsttagare bidrar inte frivilligt till de växande kostnaderna för välfärdsstaten och detta leder enligt van Kersbergen till en förändring av synen på social säkerhet. Målet vid välfärdsstatens uppbyggnad var att realisera sociala rättigheter. Idén om kollektiv social säkerhet får mer och mer ge plats åt idéer om individuell ekonomisk självständighet. Även utvecklingen av den holländska välfärdsstaten kan beskrivas i dessa termer menar van Kersbergen.

Efter andra världskriget fanns ingen politisk tvekan om att Nederländerna skulle utvecklas till att bli en välfärdsstat. Längre har Nederländerna däremot utvecklats mot en passiv transferstat. Van Kersbergen beskriver fyra perioder av välfärdsstatens utveckling i Nederländerna¹⁴. Den första fasen sträcker sig mellan 1945 och 1956 och beskrivs som uppbyggnadsfasen. Här läggs grunden till välfärdsstatens uppbyggnad. Den andra perioden är mellan 1964 till 1975 då välfärdsstaten växer och byggs ut. Stagnationsperioden följer mellan 1976 och 1982 och från och med 1986 överses systemet och växlas mönster. Den holländska välfärdsstaten utvecklas enligt Van Kersbergen från en "kollektiv-passiv stat" till en "individualistisk-privatiserad stat"¹⁵.

På grund av stagnationen och systemförändringar kan den holländska samhället inte ses som en välfärdsstat i Thoenes mening. Däremot kan vi fortfarande beskriva Nederländerna som en välfärdsstat med Marshalls ord. Det sociala medborgarskapet är fortfarande garanterat. Trots detta har den holländska staten en mycket passiv roll, som till exempel kan skådas i barnomsorgen, men även i hälso- och sjukvård, utbildningsväsendet och socialvård. Viss statlig passivitet och privatisering inom ovanstående sektorer leder enligt van Kersbergen långsamt till en aktiverande politik igen¹⁶.

2.4 Barnomsorg och välfärdsstater

Esping-Andersens teorier har huvudsakligen använts för att till viss del förklara pensioner, sjukbidrag och arbetsmarknaden inom den offentliga sektorn. Siv Gustafsson,

¹³ 1998, sid 314

¹⁴ ibid, sid 316

¹⁵ ibid, sid 327

¹⁶ ibid, sid 330

professor i ekonomi vid Amsterdams Universitet, visar att Esping-Andersens teorier mycket väl kan användas inom barnomsorgens domäner.¹⁷ Gustafsson jämför tre länder som hon anser är karaktäristiska för varsin regimtyp. Även Gustafsson påpekar att välfärdsstaterna inte kan ses som rena fall, utan måste ses som länder med fler karaktäristiska kännetecken från en regimtyp än från de två andra.

Sverige och USA används av både Esping-Andersen och Gustafsson som prototyper för den socialdemokratiska och den liberala välfärdsstaten. Nederländerna nämns av Esping-Andersen som en konservativ-korporativ stat men anses inte vara speciellt typisk. Gustafsson klargör varför hon anser att Nederländerna i detta fallet kan ses som en konservativ-korporativ regimtyp.

För det första refererar hon till faktumet att kyrkans inflytande på välfärdsstaterna står centralt i de konservativ-korporativa staterna. Som vi kan se nedan i kapitel 4, så har kyrkan utövat stort inflytande på utvecklingen av välfärden och barnomsorgen in Nederländerna. Hon anser att kolumnskapandet (ett samhällssystem där olika grupper har sina egna välfärdsinstitutioner)¹⁸ inom samhället medverkat till att Nederländerna kan ses som en konservativ-korporativ stat i detta fall. Även van Kersbergen beskriver kolumnskapandet tillsammans med de kristna ideologierna som en direkt anledning till det låga deltagandet av kvinnor på arbetsmarknaden¹⁹. Enligt Kersbergen är kvinnornas låga arbetsdeltagande en viktig faktor som påverkat utvecklingen av den holländska välfärden. Som Esping-Andersen påpekar ovan ser vi att de konservativ-korporativa regimtyperna karakteriseras av att "Barnomsorg och dylika familjeinstitutioner är ofta underutvecklade. Statens subsidiesystem innebär att staten endast ingriper när familjens kapacitet att sörja för sina egna är uttömd."²⁰

För det andra hänvisar Gustafsson till Esping-Andersens diskussion kring arbetskraft och oljekrisen²¹. Här menar Esping-Andersen att konservativ-korporativa stater reagerade på oljekrisen genom att minska tillgången till arbete medan socialdemokratiska stater ökade efterfrågan på arbete genom att bygga ut den offentliga sektorn, inte minst arbete som var kvinnodominerat. Nederländerna har i många fall använt sig av åtgärder som till exempel tidig pension, möjligheter för arbetsinvandrare att återvända till sina hemländer med premie och uppmuntrandet av kvinnor att stanna i hemmet. Dessutom menar Gustafsson att många konservativ-korporativa stater är motståndare till en utbredning av socialt bistånd och en stark välfärdsstat som arbetsgivare. I socialdemokratiska länder ses välfärdsstaten som en viktig arbetsgivare bl.a. inom vård, omsorg och utbildning. Av den ovan beskrivna passiviteten och privatiseringen av dylika instanser ser vi att detta inte är fallet i Nederländerna.

Gustafsson har även skrivit en uppsats tillsammans med Frank P. Stafford, forskare i ekonomi vid Michigans Universitet där de hävdar att många av skillnaderna i dagens

¹⁷ "Childcare and Types of Welfare States", även publicerad in den danska tidskriften "Kvinder, køn & forskning", 1, 1992.

¹⁸ Se avsnitt Livsåskådning.

¹⁹ Becker (red.) 1998, sid 320

²⁰ Esping-Andersen 1990, sid 27.

²¹ 1990, sid 153

system är historisk-kulturella och ansluter till Esping-Andersens teorier om distinkta regimer som styr social säkerhet.²² Gustafsson och Stafford jämför här Nederländerna, Sverige och USA. I dessa avancerade industrialiserade välfärdsstater skiljer sig politik och praktik kring barnomsorg och arbetsdeltagandet av unga kvinnor med barn väsentligt. Delvis grundar sig dessa skillnader i historiska aspekter av sociala institutioner som har format nutida praxis. Dessa skillnader syns inte bara i isolerade fenomen som barnomsorg utan även i hela system som påverkar barnfamiljers valmöjligheter.

2.5 Sammanfattning

Uppkomsten och utvecklingen av välfärdsstaten är ett ämne som försökts förklaras genom olika teorier. En teori som förklarar olika system inom välfärdsstater är Gøsta Esping-Andersens teorier kring olika grupperingar av välfärdsstater. Dessa grupperingar anses förklara nutida utveckling av socialpolitik genom en historisk-kulturell förklaringsmodell. Även van Kersbergen förklarar den holländska välfärdsstaten genom historisk-kulturella förändringar. Denna modell kan även användas för att till viss del förklara utvecklingen av barnomsorgen i Nederländerna. Nedan följer en historisk översikt för att ge en inblick i vilka aspekter som kan ha påverkat barnomsorgens utvecklingen i Nederländerna. Därefter ger jag en strukturell beskrivning av den nuvarande barnomsorgen i Nederländerna.

²² Three Regimes of Childcare: the United States, the Netherlands and Sweden.

3. Historisk utveckling

För att kunna ge en bild av varför barnomsorgen i dagens Nederländerna ser ut som den gör följer först en historisk översikt över barnomsorgens utveckling sedan den uppkom i Nederländerna.

Siv Gustafsson och Hettie Pott-Buter, professor i mikro-ekonomi vid Amsterdams Universitet är två av de forskare som utförligt beskrivit den historiska utvecklingen av barnomsorgen i Nederländerna²³.

Vissa fakta om holländsk barnomsorg är välkända, såväl i Nederländerna som i andra delar av världen. Många internationella forskare i till exempel ekonomi och socialt arbete känner till att Nederländernas barnomsorg länge varit underutvecklad jämfört med många andra europeiska länder. Den holländska staten har inte visat något stort intresse för eller sört för uppbyggnaden av barnomsorgen historiskt sett. Relativt få kvinnor i Nederländerna har deltagit i arbetsmarknaden fram tills de senaste åren. Fortfarande arbetar de flesta arbetande mödrar deltid. Nederländerna har en exceptionell position genom ovanstående faktum. Hur kan detta förklaras?

3.1 Kärnfamiljen och dess ansvarsområden

Redan under 1600-talet var Nederländerna en ekonomisk stark nation med hög social kontroll och uttalade ideala familjemodeller. Katolicism och kalvinistisk etik kring familj och relationer skapade den traditionella holländska familjen, som starkt betonades av strikta roller mellan man och kvinna och föräldrars ansvar för sina barn. Den borgerliga familjen var född, kärnfamiljen uppfunnen och mannen var den naturliga familjeförsörjaren. Enligt Pott-Buter²⁴ sker denna utveckling i Nederländerna ett århundrade innan det sker i andra delar av Västeuropa. I 1600-talets Nederländerna eftertrycks moderns ansvar för barnens uppfostran och utbildning. Under 1700- och 1800-talet sprids dessa idéer (genom bland annat Rousseau) i Europa och skapar en stark ideologi kring den traditionella borgerliga familjen. En av aspekterna av denna ideologi var att det var opassande för kvinnor att utföra betalt arbete. Den borgerliga familjen stod för säkerhet, civilisation och allmänt ansvar. Stabila förhållanden inom familjen ansågs öka den generella välfärden. Både kyrka och stat i många länder antog dessa värderingar och pläderade starkt för en dylik livsstil. Förutom det tidiga antagandet av dessa idéer formar Nederländerna inget undantag i denna historiska utveckling av den traditionella familjen²⁵.

Från det första allmänna valet år 1919 till 1939 dominerades Nederländernas politik av konfessionella partier. 1924 förbjöds arbetsgivare att anställa gifta kvinnor. Även lärarinnor, som var en vanligt yrke för kvinnor, avskedades på bröllopsdagen. Detta pågick ända tills 1947 då kommunerna fick dispens från tvånget att avskeda sina

²³Uppsatser; "Childcare and types of welfare states", Gustafsson, 1992
och "Subsidized child care, the key to female employment?", Pott-Buter, 1998

²⁴ 1998, sid 9

²⁵ ibid, sid 9-10

kvinnliga lärarinnor som gifte sig. Först 1973 skyddades holländska kvinnor från dylik diskriminering genom att Nederländerna undertecknade Romfördraget, som stadgade att det var förbjudet att avskeda kvinnor på grund av giftermål, havandeskap eller barnafödelse²⁶.

Till skillnad från många andra länder i Europa kan vi däremot se att denna idé kring den strikta kärnfamiljen, bestående av mor, far och ett par barn, var fadern står för inkomsten och modern för barn och hem, förblir den traditionella och ideala situationen i Nederländerna fram till och med 1970-talet. Detta ideal reflekteras i familjers status och i den allmänna debatten. Kärnfamiljen och dess ansvarsområden överges inte helt och hållet i Nederländerna och idén förlorar grund mycket senare än i andra länder. År 1960 bestod 78% av de holländska hushållen av en man, en kvinna och ett antal barn.²⁷

3.2 The breadwinner

De flesta länder i Europa övergav idén om mannen som enda möjliga inkomstagare tidigare än Nederländerna. Anledningen till att Nederländerna har kunnat behålla denna kärnfamilj som ideal situation är bland annat rent ekonomisk. Som jag tidigare nämnt var den Holländska republiken redan under 1600-talet en ekonomiskt stark nation. Specialisering och blomstrande produktivitet skedde på ett tidigt stadium. Till exempel så differentierades de i andra länder så kvinnotypiska industrierna vävning och spinnande från jordbruket. Jordbruk och textilindustrin hade inte en väldigt hög ekonomisk betydelse för landet. Dessa sektorer visar i jämförelse med andra länder ett väldigt lågt deltagande av kvinnors arbetskraft. De kvinnor som var anställda var oftast unga och ogifta. Fattiga gifta kvinnor arbetade oftast i hemmet med betalt arbete som sömnad, tvätt etc. och kunde kombinera detta med omsorg av sina egna barn i hemmet²⁸.

Landets rikedom under de följande 300 åren återspeglades i relativt höga inkomster. Mannen som försörjde familjen kunde åtnjuta dessa och därigenom enkelt klara av att ensam stå för alla inkomster och utgifter. Nederländernas rikedom byggdes upp genom internationella investeringar och kolonier samt förbättringar inom jordbruks-, handels- och servicesektorerna. Mellan 1899 och 1960 stiger inte gifta kvinnors deltagande på arbetsmarknaden någonsin över 4%²⁹. Först under det sena 1970-talet kan vi se en markant ökning av gifta kvinnors deltagande i arbetslivet till över 20%. Trots ökningen av deltagandet på arbetsmarknaden arbetar kvinnor med barn oftare deltid. År 1993 arbetade 40% av alla kvinnor med barn under 10 år deltid i Nederländerna. Endast 5,5% arbetade heltid. Deltidsarbetande kvinnor är mer benägna att ansvara för hushåll och barn trots att de arbetar³⁰. De har också större svårigheter att göra karriär³¹.

3.3 Barnomsorgens plats i samhället

²⁶ Gustafsson, "Childcare and types of welfare states", sid 55.

²⁷ Pott-Buter 1990, sid 13

²⁸ ibid, sid 12

²⁹ ibid

³⁰ ibid, sid 16-17

³¹ Opzij, Maj 2000.

Redan under 1600-talet bedrevs organiserad barnomsorg i Nederländerna. Barnomsorgen fanns till för de fattigaste familjernas barn och drevs av religiös välgörenhet. Under 1800-talet ökade gifta kvinnors arbete både i den industriella sektorn och inom jordbruket. Religiös barnomsorg av välgörenhetskaraktär utbreddes och 1869 etablerades den första privata barnomsorgen i Nederländerna. "Föreningen för förbättring av förvaringsplatser för små barn" bestod fram till 1930. Även runt denna tid infördes statlig subsidiering av barnomsorg och den reglerades från 1912 av Fattigdomslagen. Att barnomsorgen reglerades av denna lag ger en tydlig bild av barnomsorgens status i Nederländerna. Under första hälften av 1900-talet minskade gifta kvinnors deltagande på arbetsmarknaden igen och när barnomsorgen infördes under den allmänna Lagen om socialt bistånd 1965, fanns det endast 30 institutioner för barnomsorg kvar i hela landet³².

Efter andra världskriget förändrades gradvis synen på barns socialisering och utbildning. Mellan- och överklassen initierade privata lekskolor och långa lunchraster såg till att barn kunde gå hem till sina mödrar under lunchen. Under mitten av 60-talet började även andra mödrar själva att sätta upp daghem för sina barn för att stimulera barnens lek och umgänge med andra barn. Leksolor fick genom detta ett ökat erkännande av allmänheten. 1985 integrerades leksolorna i grundskolan. Barn under 5 år förväntades tillbringa dagarna med sina mödrar i hemmet³³.

Under 60- och 70-talet blomstrade den holländska ekonomin. Arbetslösheten var mycket låg och industrier kämpade om arbetskraften. För att vinna arbetare försåg många företag sina anställda med barnomsorg. Eftersom den allmänna opinionen var mot arbetande mödrar annonserades detta dock ej. Efter importen av arbetskraft och oljekrisen 1973 försvann underskottet på arbetskraft. Genom detta förlorade de flesta företag intresse i barnomsorgen³⁴.

På grund av den så kallade förgubbningen i det holländska samhället stod staten under 1980-talet inför det finansiella problemet att försörja ett högt antal pensionärer med ett lågt antal skattebetalare. Detta har lett till en offensiv politik för att öka arbetskraften i landet. Tills nu har Nederländerna ansetts utvecklats mot en passiv transfer stat³⁵. Statens offensiva politik i detta område går emot trenden som varit tongivande hittills. Denna nya politik har skapat initiativ för att stimulera gifta kvinnor och arbetande mödrar. Lagen om Stimulerande av Barnomsorg från 1990 är statens första involverande och intresse i barnomsorgen sedan 1912. Lagen subsidierar viss barnomsorg som är riktad till arbetande mödrar och deras barn. Denna lag subsidierade viss barnomsorg fram till 1993 och förlängdes till 1997³⁶.

3.4 Livsåskådning

³² Pott-Buter 1990, sid 11

³³ ibid

³⁴ Gustafsson "Childcare and types of welfare states", sid 53

³⁵ Van Kersbergen 1998, sid 316

³⁶ Gustafsson "Childcare and types of welfare states", sid 55

I Nederländerna har ett samhälleligt fenomen sedan slutet av 1800-talet grupperingar grundat i livsåskådning³⁷. Fenomenet kallas ”pillarization” på engelska och kan översättas med ett samhälle uppbyggt i pelare eller kolumner³⁸ (eng. pillars). Enligt Staf Hellermans, docent på Handelshögskolan i Antwerpen, kan kolumnskapandet definieras som en ”icke-territoriell, segmenterad gruppformation där en uttalad och relativt sluten subkultur kombineras med ett ytterst omfångsrikt och strukturerat organisatoriskt nätverk.”³⁹ Hellermans tillfogar dessutom följande attribut: de centrala kolumnorganisationerna måste förfoga över ett allmänt erkänt monopol (t.ex. ett parti och en fackförening, icke fler). Organisationerna kan inte härstamma från en moderorganisation, utan ska vara självständiga. För övrigt ska kolumnen representeras av ett eget politiskt parti. Genom denna stränga definition faller många holländska subkulturer utanför kolumnskapandet. Endast de stora kolumnerna med egna politiska partier räknas enligt Hellermans, då dessa har politisk och samhällelig slagkraft. Kolumnerna som starkt dominerade det holländska samhället var den katolska kolumnen, den reformerade (fundamentalistiska protestanter), den socialistiska kolumnen och den liberala (icke religiösa).

Den strikta uppdelningen i samhällslivet skapade separerade institutioner med strikt samhällstillhörighet. Således hade varje kolumn sina egna lekskolor, skolor, universitet, radio- och tv stationer, fackföreningar, tidningar, politiska partier osv. Endast på politisk toppnivå var samarbete mellan de olika kolumnerna möjligt. Rivaliserande kyrkor/livsåskådningar har därför format det holländska samhället och dessa är medansvariga för de traditionella familjrollerna inklusive breadwinner-systemet och den negativa attityden till kvinnor på arbetsmarknaden. Välfärd var strikt organiserat för medlemmarna inom varje kolumn och staten var svag och underlägsen kolumnerna som var välorganiserade och ledda av ett starkt prästerskap/starka ledare. Runt mitten av 60-talet försvann koncentrationen kring de strikta kolumnerna. Detta samhällsfenomen har dock haft ett starkt inflytande på dagens Nederländerna. Detta är mest synligt i utbildningsväsendet och vid radio och tv bolagen. Trots att detta samhällsfenomen var relativt kortlivat, har det som sagt starkt bidragit till att karaktärisera Nederländernas samhälle⁴⁰. Fortfarande är många av samhällets instanser organiserade och styrda av privata organisationer med rötter i de olika kolumnerna. T.ex. finns det flertalet katolska skolor, universitet och sjukhus i Nederländerna, samt helt privatiserad missbruksvård. Denna uppdelning är också synlig inom barnomsorgen⁴¹.

3.5 Sammanfattning

Den historiska utvecklingen av barnomsorgen in Nederländerna karaktäriseras av kärnfamiljens status. Idéer kring kvinnors ansvar för barn och hem har länge inneburit att barnomsorgen inte varit starkt utvecklad, trots att en lång tradition av statlig och privat barnomsorg kan skönjas. Männen har traditionellt sett försörjt sina familjer och detta har

³⁷ Therborn, 1989, sid 202

³⁸ Therborn menar att inflytandet av kolumnerna i Nederländerna kan jämföras med folkrörelsernas inflytande på det svenska samhället.

³⁹ Hellermans 1998, sid 259

⁴⁰ Therborn, 1989, sid 202

⁴¹ Shetter, 1997, sid 113

inneburit att kvinnor inte tagit en stor del av arbetsmarknaden i Nederländerna. Det senare har inte heller stimulerats utan snarare motverkats. Samhällsfenomenet som skapat kolumner uppdelade i livsåskådning har bidragit till detta från och med sent 1800-tal. Speciellt för Nederländerna är att den traditionella kärnfamiljen och dess ansvarsområden inte förlorade mark i politisk och allmän diskurs förrän under 1980-talet. Gustafssons teori om barnomsorgens utveckling stödjer ovanstående kapitel, men Pott-Buter menar att även utveckling innan välfärdsstaten är av stor vikt.

4. Barnomsorg i Nederländerna

En strukturell översikt över barnomsorgen ger oss en bild av hur barnomsorgen är strukturerad. Till skillnad från många nordiska länder betyder inte nedanstående översikt att stat och kommun är huvudman för de olika typerna av omsorg. Jag har givit de olika institutionerna svenska namn.

Namn på omsorgstypen	Barnens ålder	Öppettider
Barndagcenter (dagis)	2 månader – 4 år	Heltid, året runt
Företagsdagis	2 månader – 4 år	Heltid, året runt
Halvdagscenter	2 månader – 4 år	5 timmar/dag, året runt
Föräldradagis	2 månader – 4 år	Heltid, året runt
Privat dagis	2 månader – 4 år	Heltid, året runt
Lekskola	2 – 4 år	Terminsvis, max 4 tim/dag
Privat dagmamma	0 – 12 år	-
Grundskola*	4 – 12 år	Terminsvis, 5,5 tim/dag
Fritids	4 – 12 år	Efter skolan & under loven
Lunchdaghem	4 – 12 år	Terminsvis, 4 dagar/vecka
Gästförälder	0 – 12 år	Efter skolan

*Grundskolan hör inte till barnomsorgen, men all barnomsorg är strukturerad runt denna.

De sista siffrorna som Ministeriet för folkhälsa, välfärd och sport, nedan refererar till som VWS, publicerat härstammar från en undersökning utförd av den Holländska staten, den sk kapacitetsundersökningen⁴². De visar att det 1997 fanns 89.000 barnomsorgsplatser totalt i landet. Av dessa fanns 66.000 till för 0 – 4-åringar och 23.000 för 4 – 12-åringar. Jämfört med 1996 var detta en ökning av 4000 platser enbart för den lägre åldersgruppen. 1998 finns 103.500 platser, vilket återigen innebär en markant ökning från året innan⁴³. Alla ovannämnda typer av officiell barnomsorg är medräknad. Alla deltidsplatser är omräknade till procent av heltidsplatser. Givetvis är det svårt att uppskatta den inofficiella barnomsorgen och dessa är inte medräknade i ovanstående exempel.

På grund av att skolan i Nederländerna inte serverar lunch finns även barnomsorg i form av lunchdagis. Barn som har arbetande föräldrar kan inte gå hem under lunchtimmen, vilket är gängse praktik. Dessa barn kan använda sig av lunchdaghemmen där de kan äta sin medtagna lunch. Dessa drivs av skolan men betalas av föräldrarna.

Omsorg för barn över 12 år specificeras inte som barnomsorg, men som tonårscentra och drivs inte som en del av barnomsorgen utan faller under fritidsaktiviteter.

4.1 Finansiering/Huvudmän

⁴² Beleidsnota Kinderopvang 1999, <http://www.minvws.nl>

⁴³ Vid en användning av 87% av alla platser.

Det nuvarande systemet är strukturerat genom 3 olika typer av huvudmän/finansieringssystem. 60% av all barnomsorg är inte subsidierad. Dessa platser består för 48% av sk. företagsplatser och för 12% av privata platser. Resterande 40% av all barnomsorg subsidieras av stat och kommun. Dessa platser är reserverade för låginkomsttagande föräldrar och ensamstående arbetande föräldrar.

4.1.1 Subsidierade dagis

Subsidierade dagis drivs i kommunernas regi. Privatpersoner kan driva ett kommunalt daghem med tillstånd av och speciella avtal med kommunen. De 40% av all barnomsorg som subsidieras finansieras till största del av stat och/eller kommunen där föräldrarna bor. I genomsnitt betalar föräldrarna 37% av kostnaderna för barnomsorgen. Kostnaderna beror i mycket på hur många dagar och timmar per vecka barnet befinner sig på daghemmet. VWS har beräknat kostnaderna för barnomsorgen till ca 76,200 kr per år för en heltidsplats för ett barn mellan 0 och 4 år. För en deltidspats (1380 timmar/år) för ett barn mellan 4 och 12 år beräknas kostnaderna till 38,300 kr per år⁴⁴. Denna beräkning ger ett föräldrabidrag på ca. 2350 kr per månad för en heltidsplats.

4.1.2 Företagsdagis

Företagsdagis är daghem som helt och hållet är drivna av enskilda företag. Dessa platser upptas av barn till anställda inom företaget. Finansieringen delas av arbetsgivare och arbetstagare. Föräldrarnas bidrag beror på lokala avtal mellan de två parterna. Företaget får en viss del av kostnaderna tillbaka genom fiskala medel och eventuellt genom kostnadsdelning med den andra förälderns arbetsgivare. Sedan 1999 kan arbetsgivare dra av 30% av nettokostnaderna för barnomsorgen från inkomstskatten. De flesta arbetsgivare använder sig av en tabell sammanställd av VWS för att bestämma föräldrarnas kostnad. Denna tabell reglerar föräldrabidraget genom inkomstprincipen. Daghemmen är inte förpliktigade till att följa dessa tabeller. Föräldrar med fler barn får genom denna tabell även en billigare tariff för de näst följande barnen. CMK är en central organisation som förmedlar fakta och hjälp till företag och föräldrar med barn på företagsdagis. CMK utför t.ex. marknadsundersökningar och behovet av barnomsorg hos en viss arbetsgivare. I vissa fackföreningsavtal finns detaljer om barnomsorg som binder företagen inom vissa sektorer till att förse sina anställda med tillgänglig och betalbar barnomsorg. Långt ifrån alla fackföreningar har avtal om barnomsorg. Beroende på föräldrarnas inkomst betalar de mellan 400 och 4000 kr per månad i avgift för en heltidsplats, enligt statens tabell.

4.1.3 Privata dagis

De privata daghemmen drivs som privata företag. Dessa daghem tillhandahåller inga bidrag och inga fiskala fördelar. Föräldrarna betalar 100% av kostnaderna för omsorgen. En beräkning visar en minimiavgift på 2000 kr per månad vid 3 dagars omsorg per vecka⁴⁵. Föräldrarna kan i vissa fall dra av kostnader vid inkomstdeklareringen. Ett

⁴⁴ Beleidsnota Kinderopvang 1999, <http://www.minvws.nl>

⁴⁵ Dagens Nyheter, 29 November 1999

exempel på dessa daghem är de sk. Föräldradaghemmen, där föräldrarna själva står för all arbetskraft genom mestadels frivilligt arbete.

4.2 Barnomsorgens nuvarande situation i politiken

I ett nytt lagförslag som regeringen presenterade 1998 beskrivs även barnomsorgens struktur och situation år 1998. Nedan refereras till denna lag genom förkortningen WBK.⁴⁶ Mellan 1989 och 1998 hade barnomsorgens utbredning i Nederländerna ökat från 20.000 till 103.500 platser. Cirka 180.000 barn använder sig av en eller annan form av barnomsorg under 1998. De tillgängliga platserna utgjordes av 34.000 subsidierade platser, 45.000 företagsplatser och 10.000 privata platser⁴⁷.

Staten har aktivt initierat en utbredning av barnomsorgen från och med 1990 för att öka möjligheterna för kvinnor att delta i arbetsmarknaden. Även arbetsgivare har givit barnomsorgen en prominent plats i allmänna arbetsbestämmelser. 95% av alla föräldrar som har sina barn inom barnomsorgen uppger 1998 arbete som den främsta orsaken till att de använder sig av barnomsorg. De övriga 5% uppger en utbildning som orsak.

För att stimulera användandet av barnomsorgen har staten ett antal fiskala instrument till för olika aktörer inom barnomsorgen. Föräldrar och arbetsgivare bidrar med tiden mer och mer till kostnaderna för barnomsorgen. Under 1998 stod staten för fl 425 miljoner, föräldrarna för fl 710 miljoner och arbetsgivarna för fl 400 miljoner. Barnomsorgen hör för tillfället genom Lagen om allmänt bistånd till kommunernas ansvar.

97% av kommunerna hade 1998 en utvecklad barnomsorg för barn mellan 0 och 4 år inom de egna kommungränserna. Dessutom hade 72% omsorg för barn i skolåldern. De flesta kommuner är upptagna med att vidareutveckla en politik som omfattar barnomsorgen. De viktigaste målsättningarna för kommunerna är att sörja för kvalitet inom barnomsorgen och att utbreda antalet platser samt att finna lämplig och tillgänglig vistelse för den utbredda omsorgen. Trots denna utveckling stod 27.000 barn på väntelista för barnomsorg under 1998. Staten medger i WBK att en stark utveckling måste tillstånd för att öka antalet platser till och med år 2002. Flera undersökningar har gjorts, bland annat inom statens egna Emancipationspolitik, som påtrycker en liknande utbredning.

4.3 Sammanfattning

Barnomsorgen i Nederländerna finns i många olika officiella former. Den största uppdelningen av barnomsorg byggs på struktureringen av grundskolan. Skolplikten i Nederländerna börjar vid 4 års ålder med deltidsskola, som kan liknas vid den svenska leksskolan. Den största delen av barnomsorgen för tillfället riktas mot barn som ej börjat skolan, dvs barn mellan 0 och 4 år. Den lagstadgade rättigheten till betald föräldraledighet upphör 3 månader efter barnets födelse⁴⁸.

⁴⁶ "Wet Basisvoorziening Kinderopvang" är det holländska namnet på lagen.

⁴⁷ Vid en användning av 87% av alla platser.

⁴⁸ Total barnledighet är 4 månader. Endast 3 månader kan utnyttjas *efter* barnets födelse.

Den andra gruppen barn som barnomsorgen riktas till är barn i grundskolan, mellan 4 och 12 år. Denna barnomsorg kallas "efter-skolan-omsorg" och kan liknas vid den svenska fritidsverksamheten, dock en mycket mer utbredd sådan p.g.a. barnens ringa ålder. Oftast hämtar barnomsorgen barnen vid skolan.

Olika finansieringssystem används för att finansiera barnomsorgen. Föräldrarnas bidrag beror i största del på deras inkomst, vilken typ av barnomsorg de kan få och hur många timmar per vecka de behöver omsorgen. Oberoende av vilken typ av barnomsorg som föräldrarna använder sig av så utgör föräldrabidraget en väsentlig del av föräldrarnas inkomst. Även inofficiella typer av barnomsorg finns. Många föräldrar använder sig av släktingar och privata dagmammor och familjer för att sörja för sina barn under sin arbetstid. På grund av att det inte finns något övergripande organ för barnomsorg kan denna inofficiella barnomsorgs omfattning med svårighet uppskattas. Van Kersbergens och Gustafssons teorier kan appliceras på denna utveckling.

Ett nytt lagförslag har gett barnomsorgen plats på den politiska arenan. Staten uttalar en önskan om att breda ut barnomsorgen samt att kvalitetssäkra den.

5. Opinionsbildning och Diskurs

Som vi kunnat se i ovanstående kapitel tycks inte ämnet barnomsorg skapat många debatter genom historien. Idéer kring barnomsorg verkar vara allmänt accepterade; kvinnor med barn stannar hemma och står för uppfostran och hemmets skötsel. Männerna försörjer familjen ekonomiskt. I detta samhälle verkar barnomsorg vara överflödig. Endast fattiga familjer och ensamstående föräldrar använder sig av barnomsorg och detta reflekterar deras sociala status. Är detta verkligen en riktig bild av den allmänna opinionen?

I nedanstående kapitel beskrivs den feministiska opinionen genom tiderna och emancipation genom statens interventioner. Även en inblick i den allmänna diskussionen kring ämnet "en god mor" ges och en del tidigare forskning kring opinion och normer sammanfattas.

5.1 Feministisk opinion

Holländska kvinnor har genom tiderna, liksom i de flesta andra länder, kämpat för kvinnors rättigheter genom olika vägar och mål. Den första feministiska vågen i Nederländerna ledde till kvinnors rösträtt 1919 och ingen annan feministisk våg drog genom landet på 50 år.⁴⁹

Holländska feminister av andra vågen under 1970- och 80-talet var de första att anse att män och kvinnors jämlikhet inte främjas av kärnfamiljens ovanstående beskrivna traditionella ansvarsområden och denna idé accepterade status. Under 30-talet hade Nederländerna starkt pläderat för vikten av sunda förhållanden inom familjen. Giftna kvinnors deltagande i arbetslivet ansågs underminera dylika förhållanden och avråddes starkt⁵⁰. Olika feministiska rörelser under 70- och 80-talet formade aktionsgrupper och kvinnokaféer, bibliotek, utgivare och andra institutioner expanderade. Dessa rörelser uttalade teorier och strategier för att öka kvinnors frigörelse och jämlikhet med män i det holländska samhället⁵¹.

Enligt Oudijk⁵² så är mansdominerade arbeten i Nederländerna fler än i andra Västeuropeiska länder. Kvinnors timlön är lägre än mäns och dessutom lägre än kvinnors löner i de flesta andra Västeuropeiska länderna. Oudijks uttalanden görs under mitten av 80-talet och kan beskriva den feministiska diskursen under den perioden. Enligt henne utövade både det starka Arbetarpartiet och kyrkan stort inflytande på kärnfamiljens standard. "Min fru behöver inte arbeta" kom att bli ett statusyttrande och detta påverkade enligt Oudijk barnomsorgens långsamma utveckling. Enligt Gustafsson⁵³ hade holländska mödrar en moraliskt bestämd närvaroplikt 24 timmar om dagen för att anses som bra mödrar. Kvinnor skulle bara arbeta ifall yttersta ekonomiska nödvändighet förelåg.

⁴⁹ Morgan/Oudijk, 1984, sid 472

⁵⁰ Pott-Buter, 1998, sid 12

⁵¹ Morgan/Oudijk, 1984, sid 474

⁵² 1984, sid 473

⁵³ Gustafsson, 1992, sid 54

Kvinnorörelserna uttalade de två viktigaste målen för kvinnors frigörelse och jämlikhet. Det ena var att legalisera abort, vilket lyckades 1980. Det andra viktiga målet var att skapa jämlikhet mellan män och kvinnor i samhället. Enligt kvinnorörelserna kunde detta endast ske ifall arbete inom och utanför hemmet delades upp mellan man och kvinna på ett rättvist sätt. Total revision av arbete var mycket viktigt för den holländska feminismen och man strävade för en 5 timmars arbetsdag för alla. Man kämpade även för att kvinnor (och män) skulle omfattas av det sociala säkerhetssystemet (bistånd, pension etc), vare sig de var deltagare i arbetsmarknaden eller inte och oavsett livsstil. Kvinnor skulle inte behöva vara totalt beroende av sina arbetande män. En 5 timmars arbetsdag har inte införts i Nederländerna, men relationen mellan staten och omsorgsfrågor i den privata sfären har förändrats under de senaste 20 åren⁵⁴.

Aktiva feminister har även tagit del av fackföreningslivet i Nederländerna. Unik i världen är "Kvinnofacket", en fullvärdig medlem i den holländska federationen av Fackföreningar, FNV. Denna fackförening försvarar kvinnors rättigheter som hemmafruar och försöker förbättra förhållanden för och höja statusen av obetalt arbete i hemmet⁵⁵.

Trots arbetet för att höja kvinnors jämlikhet menar Oudijk att den allmänna opinionen om arbetande mödrar bara förbättrades lite fram till 80-talet. Kvinnor kunde delta i arbetslivet, men om detta innebar att barn måste ta del av den officiella barnomsorgen så minskade godkännandet drastiskt. En god mor hörde hemma i hemmet där hon sörjer för sina barn. Kvinnor och män som ifrågasatte ovanstående hörde länge till förespråkare för 70-talets kvinnorörelser och deras strategier. Dessa var en minoritet i Nederländerna⁵⁶.

5.2 Emancipation

På grund av statens ökade intresse i gifta kvinnors deltagande i arbetslivet förändrades synen på mödrars arbete och barnomsorg drastiskt under 1990-talet. På sena 1980-talet initierades en politisk diskussion kring barnomsorgen och politiken kom att omfatta beslut kring barnomsorg. Regeringen tillsatte 1985 ett emancipationsråd för att undersöka situationen kring emancipation i allmänhet i Nederländerna. Emancipationsrådet kom att bestå i 12 år och bestod av företrädare för de olika regeringspartier som var vid makten under denna 12-års period. Statens ökade intresse kan delvis förklaras med att den första socialdemokratiska statsministern under hela 1990-talet tillsattes 1994 (med undantag för ett par år) och den första koalitionsregeringen utan det mer konservativa kristdemokratiska partiet fick makten⁵⁷. Innan 1994 var många företrädare i emancipationsrådet dock från det kristdemokratiska partiet, men dessa rådsmedlemmar var i många frågor inte ense med den gängse partipolitiken⁵⁸. Under sammanställningen av den nuvarande koalitionsregeringen utförde Emancipationsrådet, under ledning av

⁵⁴ Jeanne de Bruin 1997, sid 194

⁵⁵ Morgan/Oudijk, 1984, sid 475

⁵⁶ ibid, sid 477

⁵⁷ Intervju Siv Gustafsson, 2 November 2000

⁵⁸ Intervju Jacqi van Stigt, 4 November 2000

Jacqi van Stigt mellan 1996 och 1997 en omfattande undersökning kring barnomsorg. I Mars 1997, två månader innan emancipationsrådets upphävande, publicerades rapporten "Last och Lust". Emancipationsrådet har även utfört många andra undersökningar och rapporter för att främja emancipation i det holländska samhället.

Inom vetenskapen hade omsorg varit ett typisk ämne för kvinnostudier och feminism. Sedan mitten av 90-talet har dock detta ämne även behandlats inom de ekonomiska och sociologiska fakulteterna⁵⁹.

Enligt den holländska staten har den allmänna opinionen också förändrats i Nederländerna de senaste åren. Tankar kring män och kvinnors rollfördelning har omvärderats starkt. Både män och kvinnor pläderar för större jämlikhet. Framförallt yttrar sig detta i fördelningen av obetalt arbete i hemmet. Det allmänna åsikten är numera att kvinnor och män bör dela på hushållsarbete och barnuppfostran. Det allmänna stödet för arbetande mödrar har ökat men en likvärdig fördelning av betalt arbete mellan män och kvinnor har mindre stöd⁶⁰. Som jag kommer att beskriva nedan är denna fördelning mer förankrad i teorin än i praktiken.

Under slutet av 1990-talet var barnomsorg ett hett ämne inom journalistiken. Många av de största dagstidningarna publicerade otaliga artiklar om karriär, moderskap, pedagogik och barnomsorg. Härmed följer en sammanfattad beskrivning av emancipationsrådets rapport "Last och Lust".⁶¹

5.2.1 Emancipationsrådets rapport

En av de viktigaste barriärerna för en kombination av betalt arbete och vård och omsorg för barn är avsaknaden av tillräcklig barnomsorg. Barnomsorg formar en fundamental förutsättning för ett samhälle där föräldrar kan kombinera arbete och omsorg och även ha tid för rekreation och samhällsliga aktiviteter. Bristen på adekvat barnomsorg står i vägen för en dylik utveckling. Emancipationsrådet, nedan beskrivet som ER, finner det av yttersta vikt att mer utbredda barnomsorgsmöjligheter skapas.

Rådet anser att barnomsorg inte bara tjänar föräldrars (och barnens) intresse men även samhällets och statens, samt speciellt arbetarorganisationernas. Bra barnomsorg är en investering för de arbetande men även för ungdomen och hela samhället. Därför anser rådet att barnomsorg bör utforma en basfacilitet där kostnaderna delas mellan föräldrar, stat och arbetsgivare⁶².

Emancipationsrådet menar att staten har en viktig roll för familjepolitiken kring barnomsorgen. Staten bör ta en ledande roll i uppbyggnaden av ett adekvat, sammanhängande och strukturellt nätverk med inrättningar för omsorg för barn mellan 0 och 16 år. ER anser därmed att barnomsorgen är ansvarig för barn upp till 16 istället för

⁵⁹ de Bruijn i Schuyt (red) 1997, sid 202

⁶⁰ Sociaal en Cultureel Rapport 1998, sid 215-216

⁶¹ http://www.e-quality.nl/arachne/er/eradv_lasten.html

⁶² ibid, sid 1

12 år, som hittills varit fallet. Konkret sett betyder detta tillräcklig, betalbar, tillgänglig barnomsorg med hög kvalitet som är spridd över hela landet. Man utgår från att alla föräldrar inte har samma behov och möjligheter. Detta innebär att flexibilitet och variation är av vikt⁶³.

Det finns två gånger så många ansökningar till subsidierad barnomsorg som det finns platser. För barn mellan 4 och 16 år finns det för tillfället mycket få åtgärder. Emancipationsrådets undersökning visar att det endast finns kapacitet för att låta en sjundedel av de 4-åringar som nu befinner sig på daghem eller hos dagmamma ta del av barnomsorgen när de börjar skolan⁶⁴.

Framförallt föräldrar i mellan- och höginkomsttagargrupper använder sig idag av officiell barnomsorg. Föräldrar med lägre inkomst använder sig procentuellt sett mindre av barnomsorgen. För många är kostnaden en hög tröskel. En farlig men reell konsekvens av detta är att en klyfta kan skapas mellan en privat sektor med barnomsorg för familjer med höga inkomster och en av kommuner subsidierad sektor av lägre kvalitet för låginkomsttagare⁶⁵.

I den om att man endast är en bra nog moder om man själv sörjer för sitt barn och att daghem är dåligt för barn lever kvar hos en stor grupp holländare, framförallt hos mödrar själva. Denna moderskapsideologi utför ett tryck på bilden av barnomsorg. Dessutom har arbetande fäder stora svårigheter att sörja för omsorg för sina barn p.g.a. sina arbeten genom att många arbetsplatser endast erbjuder subsidierad barnomsorg till sina kvinnliga medarbetare. I allmänhet tycks svarta och invandrare⁶⁶ föräldrar använda sig av barnomsorgen i en mycket liten skala⁶⁷.

Emancipationsrådet konstaterar att, efter en period av stimulans från de 2 senaste regeringarna, initiativ för uppbyggnaden av barnomsorgen för 0 till 4-åringar till största del tagits av kommunerna, företag och kommersiell barnomsorg. ER anser att det är ytterst nödvändigt att staten tar ett förnyat initiativ för att minska problempunkterna⁶⁸.

ER's råd beräknar hur många barnomsorgsplatser som arbetande föräldrar behöver. Långsiktigt sett (år 2010 är satt som deadline för en realiserad modell) behövs platserna ökas från de nuvarande 70.000 till 215.000. genom detta skulle väntelistorna försvinna. För tillfället finns 22.000 4-åringar inom barnomsorgen. För att fånga upp denna grupp när de börjar skolan behövs 105.600 platser år 2010. ER föreskriver att totalt 153.600 platser bör finnas tillgängliga år 2010 för barn mellan 4 och 16 år⁶⁹.

⁶³ ibid, sid 1

⁶⁴ ibid

⁶⁵ ibid, sid 1-2

⁶⁶ De åsyftade svarta och invandrare föräldrarna utgörs i stort av föräldrar från Surinam (f.d. koloni) och Turkiet samt Marocko (arbetsinvandrare från 60/70-talet).

⁶⁷ http://www.e-quality.nl/arachne/er/eradv_lasten.html

⁶⁸ ibid, sid 2

⁶⁹ ibid, sid 2-3

ER föreslår att kommuner, föräldrar, företag, skolor och andra sociala institutioner samarbetar, med huvudansvar liggande på en lokal auktoritet på kommunal nivå. Denna auktoritet arbetar som huvudorgan och organiserar barnomsorgen efter efterfrågan och utbud. Detta huvudorgan skall vara oberoende av kommunen och även verka som finansiell samordnare med ansvar för fördelning av alla ekonomiska medel som tillfaller barnomsorgen. Organet koordinerar hela barnomsorgen och är dessutom ansvarig för kvalitetskontroll. Föräldrars insyn och medverkan garanteras och tas för givet i denna rapport⁷⁰.

ER ger regeringen 14 detaljerade råd som sammanfaller med ovan beskrivna problematik. Regeringen manas att följa dessa råd. Rådets politiska makt och det praktiska inflytandet på politiken är svår att definiera, men Jacqi van Stigt menar att ER förmodligen påverkat faktorer som lett till att emancipation fått ett större utrymme på den politiska agendan⁷¹.

5.3 En god nog mor

Uttrycket "A good-enough mother" kommer från barnläkaren Winnicott som gjort många uttalanden om moderskapet och dess inflytandet på barns psykologi. 1951 görs följande uttalande: "The good-enough mother...starts off with an almost complete adaptation to her infant's needs, and as time proceeds she adapts less and less completely, gradually, according to the infant's growing ability to deal with her failure..."⁷².

Trots emancipationsrådets rapport och regeringens arbete under de senaste åren kämpar kvinnor (och män) fortfarande med rivalitet mellan heltidsmödrar och arbetande mödrar. Vad "en god nog mor" betyder är man långt ifrån ense om. Det är inte självklart för kvinnor att välja det ena eller andra.

I kvinnotidskriften "Opzij" publicerades en essä i Maj 2000 med överskriften "Moderskapets Achilleshäl". Artikeln beskriver holländska kvinnors dilemma och ambivalens. Kvinnor har ett aktivt val att göra och kvinnor som aktivt väljer att vara hemma med sina barn känner sig överlägsna arbetande mödrar. Författaren till boken "Moderskapets myter" Aminatta Forna uttalar sig i essän: "I Nederländerna dör man inte av hunger ifall man inte arbetar och det betyder att kvinnor nu för tiden kan välja ifall de vill kombinera arbete och barnomsorg eller välja ett heltids moderskap. Trycket för att kombinera moderskapet med arbete tilltar. Det finns gott om jobb och detta innebär att även tidigare motståndare plötsligt ser hur viktigt arbete är för mödrar. För övrigt bör inte vackra moderskänslor kosta samhället för mycket pengar. Om en rik karriärskvinna, med en partner med möjligheter att försörja henne, ger upp sitt arbete för att sörja för sina barn, ses detta som något mycket bra. Om däremot en fattig kvinna säger upp sitt arbete för detsamma är man mindre entusiastisk."⁷³

⁷⁰ ibid, sid 3

⁷¹ Intervju, Jacqi van Stigt, 4 November 2000.

⁷² <http://www.geocities.com/Athens/Troy/2967/Winnicott.html>, sid 1

⁷³ Opzij, maj 2000, sid 9

I artikeln skrivs vidare att en moder inte kan göra ett bra val. Ifall hon strävar efter en karriär beskylls hon för att försumma sina barn. Ifall hon inte arbetar hårt nog (heltid) blir hon inte tagen seriöst på jobbet och han hon svårigheter att göra karriär. Ifall hon blir heltidsmoder beskylls hon för att vara tråkig och icke produktiv. Dessa känslor har inte bara samhället och kvinnans omgivning, men även kvinnan själv, enligt artikeln. Varför är dessa känslor numer så omfattande, när det funnits arbetande kvinnor genom alla tider, frågar sig Susan Maushart sig i boken "The Mask of Motherhood" när hon citeras i essän. Hon sammanfattar: "vårt förnuft säger oss att det är den mest naturligaste saken i världen att arbeta medan vårt hjärta säger tvärtemot. Vi står på en tröskel mellan tradition och förnyelse, mellan normer och värderingar som vi fått med oss sedan vi var små och de ideal som vi därefter byggt upp."⁷⁴ En del av problemet grundar sig i faktumet att de uppbyggda idealen inte finns representerade i det praktiska livet. Enligt Maushart betyder moderskapet att göra professionella kompromisser och känna sig ambivalent inför sina barn och moderskapet, samt kronisk trötthet. Heltidsmoderskapet utgör en stark dragningskraft på arbetande mödrar. Ett accepterande av dragningskraften betyder ett nederlag och ett nekande ett förrådande.

Både Forna och Maushart kommer till samma konklusion i artikeln; mödrar är inte de enda som kan sörja för sina barn. Vare sig kvinnor arbetar eller ej så behöver de mer hjälp.

Det senaste numret av Opzij, Juli/Augusti 2000 innehåller ett antal insändare som reagerar på ovanstående artikel. 4 läsare debatterar vidare huruvida arbetande mödrar, heltidsmödrar och även fäder kan vara en "bra nog mor".

5.4 Kombinationsmodellen

I TV-guiden för TV stationen VPRO⁷⁵ intervjuas Socialminister Verstand-Bogaert i Oktober 2000. Debatten är aktuell och VPRO visar en tredelad serie om arbetande mödrar och deras förändrade sociala situation⁷⁶. I intervjun tillfrågas Verstand-Bogaert om kombinationsmöjligheter för arbete och omsorg.

Enligt ministern är det fortfarande mödrar som arbetar deltid och vars karriär som blir lidande genom bristen på barnomsorg i Nederländerna. Verstand-Bogaert hävdar dock att detta är något som regeringen arbetar med. Enligt henne så är problemen att kvinnor inte kan kombinera arbete/karriär och omsorg för sina barn. Kulturen kräver fortfarande att kvinnor fortfarande är ansvariga för omsorg. De sörjer primärt och arbetar vid sidan om, medan mäns primära ansvar är att arbeta och sörja vid sidan om. Verstand-Bogaert menar att en kulturförändring krävs och att den är på gång. Även lagar måste förändras för att reglera arbetstider och barnledighet. Lagändringar kan skynda på kulturförändringar enligt ministern.

⁷⁴ ibid, sid 12

⁷⁵ VPRO Gids, nr 43, Oktober 2000, sid 8-9

⁷⁶ DNW – Rooksignalen uit de nieuwe wereld (VPRO)

Verstand-Bogaert argumenterar att mer flexibilitet måste införas för att kombinationsmodellen ska lyckas. Både arbetsgivare och arbetstagare måste vara flexibla för att kunna kombinera arbete och omsorg. En stark synpunkt från ministern är att kvinnor måste få välja ifall de vill vara hemmafruar, men att detta val inte är speciellt förståndigt. Både för kvinnornas och barnens bästa bör kvinnor ge sig ut på arbetsmarknaden. Det är ytterst viktigt att det investeras gigantiskt i barnomsorgen för att stimulera att kvinnor får barn tidigare samt att de deltar i arbetslivet. Verstand-Bogaert ser ett direkt samband mellan dessa variabler.

Nedan följer en beskrivning av forskning för att beskriva normer och värderingar kring arbetande mödrar.

5.5 Forskning

Under 1993 utförde 4 holländska forskare en undersökning kring föräldraskap, barnlöshet, hemarbete och betalt arbete⁷⁷. Forskarna Meijer, Dijkstra, Siegers och de Jong-Gierveld är demograf/socialpsykolog/professor i ekonomi, samt sociolog vid olika holländska universitet, bl.a. Utrecht och Vrije Universitet i Amsterdam. 561 kvinnor mellan 18 och 42 år deltog i undersökningen. Kvinnornas centrala mål i livet mättes genom att fråga kring följande attribut i kvinnornas liv; trötthet, status, uppskattning, affektion, arbetskaraktäristika och föräldrastatus.

Resultaten som forskarkvartetten kom fram till var följande.

Trötthet: Så länge en kvinna spenderar tid med arbete, omsorg eller hemarbete endast påverkar detta inte hennes trötthet. Bara kombinationer av ovanstående uppgifter leder till större trötthet. Desto mer positivt kvinnorna värderar sitt arbete, desto mindre trötta blir de av det.

Status: kvinnans upplevda status påverkas av hennes egna sysselsättning. Desto högre prestige hennes sysselsättning har desto högre placerar sig kvinnorna i den sociala hierarkin. Ett arbete utanför hemmet ger kvinnan status, men även moderskap. Kvinnor erhåller ingen extra status från hemarbete även om arbetet utanför hemmet inte är prestigefyllt.

Uppskattning: både barnlöshet och stora familjer får mindre uppskattning. Högst uppskattning får kvinnor med ”normal” barnaskara (eller planerad dylik) på 2 barn. Både kvinnor med och utan barn erhåller uppskattning när de arbetar utanför hemmet. Barnlösa kvinnor uppskattas något mer. Arbete utanför hemmet är kombinerat med vissa villkor gällande arbetstider och barn. Barnlösa kvinnor uppskattas mer desto mer de arbetar. För kvinnor med barn är detta inte så.

Affektion: Affektion associeras inte med föräldraskap enligt undersökningen.

Forskarna gör följande konklusion:

⁷⁷ Meijer, Dijkstra, Siegers och de Jong-Gierveld, ”Rewards of childlessness, parenthood, homemaking and employment”.

Den nutida politiken påtrycker kvinnors ekonomiska oberoende och synen på kvinnor som inkomsttagare erhåller allmänt accepterande.

Resultaten av undersökningen reflekterar det förändrande normativa klimatet i Nederländerna. Familjeidealet är annorlunda och kvinnor ger sig själva och sitt arbete en ökad status i den sociala hierarkin. Det lönar sig att arbeta, inte bara ekonomiskt sett. Kvinnor som arbetar får även bekräftelse utifrån genom sitt arbete. Detta gäller både kvinnor med och utan barn. Kvinnors egna åstadkommanden räknas mer än deras partners åstadkommanden. Forskarna menar att resultaten visar ökat accepterande av arbetande mödrar men även att de sätter vissa gränser, till exempel regleras mödrars arbetstider moraliskt.

Ytterligare forskning har gjorts av Van Dijk och Siegers, som är professor i ekonomi vid Utrechts Universitet⁷⁸. Efter att ha använt sig av material från 1993 undersökte de kvinnors deltagande på arbetsmarknaden och deras nätverks normer i Nederländerna. Resultaten som de kom fram till ledde till följande analys och diskussion:

Kvinnor erhåller socialt godkännande när de beter sig som den sociala miljöns normer föreskriver. Desto modernare nätverkets normer är, desto högre blir kvinnans godkännande om hon arbetar. Som en konsekvens av detta arbetar kvinnan mer ifall hennes nätverk har moderna normer.

Forskarna menar att nätverkets normer kan inkluderas i en analys av kvinnors deltagande på arbetsmarknaden i tre olika former. För det första kan nätverkets faktiska normer inkluderas, för det andra nätverkets normer som kvinnan upplever dem och för det tredje nätverket medlemmars karaktäristiska drag som en indikator av nätverkets normer. Resultaten av undersökningen ovan visar att faderns faktiska normer samt nätverkets (av kvinnan upplevda) normer påverkar kvinnans arbetsdeltagande. Kvinnor som har andra arbetande kvinnor i sitt nätverk påverkades positivt till att delta i arbetsmarknaden.

Forskarna svarar inte på frågan huruvida normer påverkar mödrars arbetande eller ifall mödrars arbetande påverkar sociala normer eller om det är frågan om en dubbel effekt.

5.6 Sammanfattning

Ovanstående kapitel koncentrerar sig på värderingar, opinion och emancipation. Holländska feminister stred tidigt för att motverka idealfamiljens påverkan på de traditionella ansvarsområdena för män och kvinnor. De stred samtidigt för en politisk diskussion och praktisk förändring i samhället, med lika möjligheter för män och kvinnor.

Först under 1990-talet förändrades den politiska diskursen och så även den allmänna opinionen kring arbetande mödrar. Ett riktmärke för den ändrade diskursen kan vara Emancipationsrådet starka uttalande i publikationen från 1997. Trots de strikta riktlinjerna från det insatta rådet består fortfarande stor ambivalens bland mödrar och rivalitet mellan arbetande mödrar och mödrar som är hemma med sina barn. Under det

⁷⁸ Norms of network members and labour supply by dutch mothers with young children, 1999.

senare 1990-talet ägnas mycket uppmärksamhet åt ämnet i diverse litteratur. En del forskare menar att normer och värderingar kring arbetande mödrar förändrats under de senaste åren och att de i stort påverkar mödrars val att arbeta eller ej. De mer moderna normer som förekommer accepterar kvinnor i arbetslivet, men barnlösa kvinnor och deltid arbetande mödrar uppskattas mer än heltid arbetande mödrar.

Socialministern pläderar för flexibilitet och en kombinationsmodell och menar att normerna måste förändras ytterligare. Fortfarande ger artiklar kring ämnet upphov till debatt. Inte bara kvinnotidskrifter, men även andra mer vanliga tidningar, tidskrifter och TV-program ägnar ämnet mycket uppmärksamhet fram till dagens datum.

Nedan följer en beskrivning av barnomsorgens utveckling mot framtiden och dess förutsättningar.

6. Barnomsorgen nu och i framtiden

6.1 Status år 2000

Den statliga Sociala och Kulturella Planeringsbyrån presenterar i september varje sin årliga rapport. Vissa resultat som rapporten i år presenterar beskriver hur holländarnas attityd och arbetsdeltagande förändrats under de senaste decennierna⁷⁹. I rapporten jämförs ett antal aspekter av det holländska samhället med andra i Europa.

Under slutet på 90-talet utgör den holländska arbetsmarknaden inte längre ett märkvärdigt fenomen, enligt rapporten. 68% av alla 15-64-åringar arbetar. Detta är högre än EU's genomsnitt, vilket ligger på 63%. 57% av alla 15-64-åriga kvinnor arbetar i Nederländerna. Även detta är högre än EU's genomsnitt, som utgörs av 54% arbetande kvinnor. Den officiella arbetslösheten i Nederländerna är 4% och därmed den lägsta i Europa efter Luxemburg.

Mellan 1990 och 1998 ökade arbetstillfällena i Nederländerna med 15%. Detta är ytterst ovanligt i EU länderna, i många länder minskade istället arbetstillfällena. I rapporten tillskrivs de arbetande kvinnorna äran för denna ökning. Under rubriken "Kvinnor är hemligheten bakom den holländska arbetsmotorn" beskrivs hur den starka tillväxten sammanfaller med de holländska kvinnornas inmarsch på arbetsmarknaden. Medan mäns arbetsdeltagande är sig historiskt likt, har kvinnors deltagande stigit markant. Under 1979 arbetade 29% av de holländska kvinnorna, 1992 hade deltagandet stigit till 41% och denna trend fortsatte till 57% år 1999. Arbetsdeltagandet räknar arbeten som utförs minimalt 12 timmar i veckan.

De kvinnor som intar arbetande positioner i det holländska samhället utgörs ofta av kvinnor med barn i skolåldern och/eller vuxna barn samt nyutexaminerade kvinnor med högre utbildning. Fattiga och invandrare kvinnor utgör inte en större procent inom gruppen arbetande kvinnor än tidigare.

Även normer och värderingar har förändrats enligt rapporten. Holländska normer beskrivs vara liberalare och mindre traditionella än EU länder i allmänhet. 33% av holländarna anser att "en traditionell livsstil" är att föredra. Det enda landet där denna procenthalt är lägre i EU är Danmark, med 27%. Nederländerna hör även till de länder där en likvärdig fördelning av män och kvinnors uppgifter är högt ansedd. Hushåll med en traditionell rollfördelning där män arbetar och kvinnor står för hushåll anses endast av 19% som den enda rätta fördelningen av familjerollerna. Endast Sverige och Danmark har lägre siffror på 15 respektive 13%. Trots detta liknar Nederländernas rollfördelning i praktiken mer den i Tyskland och Storbritannien än den i Skandinavien eftersom kvinnor fortfarande i stor utsträckning arbetar deltid och har större praktiskt ansvar för barn och hushåll.

6.2 En ny barnomsorg

⁷⁹ <http://www.scp.nl/boeken/scrs/scr2000/nl/persh9.htm>

Ovan nämnda förändring i det holländska samhället kan ses som en uppluckring av några av de företeelser och situationer som bromsat barnomsorgens utveckling. Således presenterades den nya ”Lagen om basfaciliteter för barnomsorg” (WBK) i den holländska regeringens förslag år 1998⁸⁰. Staten proklamerade att denna lag innehöll viktiga förutsättningar för skapandet av ett täckande utbud av barnomsorg för barn upp till 12 år⁸¹. En anledning till att detta lagförslag presenterats först nu kan vara kristdemokratiska partiet CDA’s utslutande från koalitionsregeringen efter valet 1994⁸². CDA pläderar för kvinnors rätt att välja heltidsmoderskapet och värderar inte kvinnors ekonomiska självständighet högt. Däremot är CDA inte motståndare till det nya lagförslaget⁸³. Koalitionsregeringen som valdes 1994 fick fortsatt stöd 1998 och den politiska tyngdpunkten uttalades vara att investera i samhällets kvalitet. Prioriteringarna sades läggas på undervisning, omsorg och säkerhet⁸⁴. Detta kan vara en stark anledning till det nya lagförslaget uppkomst 1998. Efter valet 1994 var tyngdpunkten att skapa fler arbetstillfällen, vilket lyckades. Dessa nya arbetstillfällen kan också vara en stark anledning att få kvinnor på arbetsmarknaden och därför skapa en lagstiftning kring barnomsorg. WBK innehåller vissa element som verkar väldigt påverkade av emancipationsrådets rapport och dess direkta råd till regeringen. En av emancipationsrådets medlemmar innehar en prominent position inom WVS, som är ansvariga för lagförslaget⁸⁵. Genom detta kan vi anta att emancipationsrådets rapport fått inflytande på lagförslaget.

Det nya lagförslaget två målsättningar är följande:

1. Att skapa bättre förutsättningar för kombinationen av arbete och omsorg för föräldrar med barn i skolåldern.
2. Att utveckla barnomsorgen till att omfatta en ansvarig och pedagogisk omgivning för barn och därmed inkludera barnomsorgen inom den officiellt förda politiken för barn och ungdomar.

Dessa två uttalade målsättningar formar de genomgripande utgångspunkterna för den nya lagen. Staten ser barnomsorg som ett medel för att utveckla arbetsmarknadspolitiken. Enligt WBK så är barnomsorg en omistlig förutsättning för en utbredning av arbetsdeltagandet i Nederländerna. Med ett stigande deltagande av kvinnor på arbetsmarknaden ökar även statens skatte- och premieinkomster, vilket ses som en positiv effekt gentemot de ökade kostnader som en utökning av barnomsorgen innebär.

Pedagogiskt sett innebär den nya lagen att barnet står centralt i skapandet av en ny barnomsorg. Alla instanser som erbjuder barnomsorg i framtiden kommer att kontrolleras för att fylla vissa kvalitetskrav. Den officiella kontrollen över barnomsorg skall ökas och

⁸⁰ det så kallade ”Regeerakkoord” är koalitionsregeringens officiella och av alla regeringspartier accepterade dokument för att främja samarbete inom koalitionen.

⁸¹ WBK finns fullständigt beskriven på <http://www.minwvs.nl>

⁸² Intervju Siv Gustafsson, 2 November 2000

⁸³ www.cda.nl

⁸⁴ www.pvda.nl

⁸⁵ Intervju Jacqi van Stigt, 4 November 2000

föräldrar skall erbjudas mer insyn och involverande i barnomsorgen. Kommuner skall ta mer ansvar i samordandet av barnomsorg och andra institutioner som omfattas av barn- och ungdomspolitiken i Nederländerna. Barnomsorgen skall dessutom användas som medel för att minska eventuellt utvecklingsunderläge hos små barn. Detta gäller framförallt barn från etniska minoriteter för att ge dem en god start i det holländska samhället. Inte alla typer av barnomsorg omfattas av lagen. Vissa institutioner, så som fritids, lunchdaghem och inofficiell barnomsorg faller utanför WBK.

Lagen är strukturerad för att stödja en helt ny officiell barnomsorgsstruktur, som förväntas behövas efter år 2002. WBK erbjuder riktlinjer som anses vara gällande även för framtida bruk. Barnomsorgens struktur regleras och ansvaret mellan de olika statliga och kommunala instanserna fördelas, liksom arbetsgivares och föräldrars ansvar. Likaså innehåller lagen regler kring finansieringsstrukturen, speciella målgrupper för barnomsorg och omsorgens kvalitet och kvalitetskontroll. Lagen skall presenteras för den holländska Riksdagen under 2001.

6.2.1 Barnomsorgens framtida situation

På grund av den otillfredsställande situationen inom sektorn barnomsorg, som beskrivs i kapitel 3.2 anger staten i WBK hur systemet skall anpassas för att uppnå en tillfredsställande nivå.

De viktigaste bristerna som måste uppvägas är för tillfället:

Lagstiftning och regler

Det nuvarande systemet innehåller inga tydliga bestämmelser kring ansvaret för uppbyggnaden av barnomsorgens infrastruktur. De nuvarande bestämmelserna är inte juridiskt bindande och de faktiska förhållandena har inget lagligt stöd. Inga heltäckande lagar finns inom området barnomsorg.

Finansiering

Det nuvarande finansieringssystemet är ett lapptäcke som inte är heltäckande. Regeringens tabeller för föräldrarnas bidrag är föråldrade och begränsade. Inget övergripande system reglerar möjligheterna för barnomsorg. Endast individuella omständigheter påverkar möjligheterna till barnomsorg. Ibland finns subsidiering, ibland inte. Arbetsgivare betalar endast hälften av alla platser för tillfället fast att 85% av alla föräldrar är arbetstagare. Finansieringssystemet är inte hållbart.

Marknaden

De tre finansieringsmöjligheterna som finns för tillfället uppmuntrar inte konkurrensen mellan olika instanser för barnomsorg. Detta leder till ineffektiv finansiering och lite valmöjlighet för föräldrar. På grund av bristen på utrymme samt procedurer kring byggstillstånd kommer ny barnomsorg med stora svårigheter till stånd. Tillräcklig tillväxt stimuleras inte.

Kvalitet och tillsyn

I den senaste Biståndslagen från 1994 är regler, intentioner och kriterier för tillsyn inom barnomsorgen olika för olika kommuner. Även förordningar inom kommuner är motstridiga. Ingen enhetlig kvalitetskontroll förekommer.

Dessa ovanstående svagheter skall således förstärkas i den nya lagen.

6.2.3 Roller och ansvar

Enligt statens eget uttalande är tiden mogen för en självständig finansiell, lagmässig och administrativ ram för barnomsorgen. Barnomsorgen står inte längre utanför den nutida och framtida samhällsbilden och är essentiell för alla inblandade; barn, föräldrar, staten och arbetsgivarna. WBK beskriver de olika inblandades ansvars- och intresseområden.

Barnen som besöker barnomsorgen kan uttrycka sina idéer och önskningar för att på så sett ha inflytande på barnomsorgens utveckling.

Föräldrar som har barn i barnomsorgen är ansvariga för barnens uppfostran och omsorg i första hand. Föräldrar ser ofta barnomsorg som ett stöd och ett berikande av uppfostran och omsorg. Föräldrarna betalar ett inkomstbaserat bidrag för barnomsorgen och kan utöva inflytande på kvalitet och utveckling genom föräldradeltagande.

För arbetsgivare och andra sk. sociala partners⁸⁶ är barnomsorgen av största vikt för arbetsvillkor, personalpolitik och arbetsmarknadspolitik. För många föräldrar är tillräcklig barnomsorg ett villkor för att delta i arbetslivet. För arbetsgivare kan barnomsorgen ses som ett instrument för att minska personalomsättningen och öka tillfredsställelsen hos de anställda. Ett företag med goda barnomsorgsmöjligheter är även konkurrenskraftigt på arbetsmarknaden.

Barnomsorgssektorn sörjer för tillgången till barnomsorgen och dessutom för ett pedagogiskt klimat, kvalitet och förnyelse inom sektorn. Detta i samverkan med barnens och föräldrarnas behov och önskningar.

Staten har många olika intressen i tillräcklig barnomsorg av hög kvalitet. Arbetsmarknadspolitiskt sett har staten ett samhälleligt och ekonomiskt intresse i ett optimalt deltagande på arbetsmarknaden. Barnomsorg förhöjer föräldrars chans till deltagande på arbetsmarknaden. Även utifrån barn- och ungdomspolitiken sett har staten intresse. Staten står för ansvaret att sörja för ett gott uppväxtklimat näst intill föräldrar och skola. Barnomsorgen måste vara av god kvalitet eftersom barn är en känslig grupp. Emancipationspolitiken formar också ett område där staten har intresse av barnomsorg. Staten ser barnomsorgen som ett instrument för att höja kvinnors ekonomiska självständighet. Barnomsorgen ger förbättrade lika chanser för män och kvinnor samt sörjer för ett bättre kombination av arbete och omsorg.

Kommunen och staten står för olika ansvarsuppgifter för den nya barnomsorgen. Staten är ansvarig för en adekvat lagstiftning, vari den administrativa fördelningen fastställs. För

⁸⁶ Med Sociala Partners menas olika institut på arbetsmarknaden, såsom arbetsgivare och utbildningar.

övrigt står staten för den finansiella tillgängligheten, kvalitetskrav och kvalitetskontroll. Kommunerna är ansvariga för att regissera samspelet mellan barnomsorg, undervisning, fritidsaktiviteter och andra barn- och ungdomspolitiska åtgärder. Kommuner och dess biståndsorgan är ansvariga för att specifika målgrupper kan använda sig av barnomsorgen. Dessutom är kommuner ansvariga för att bygga upp en adekvat infrastruktur för barnomsorgen. Detta innebär ett ansvar för att barnomsorgen etableras på marknaden och information samt en stimuleringspolitik för att uppmuntra uppkomsten av en utbyggd barnomsorg. Förutom dessa ansvarsområden utför kommunerna den kvalitetskontroll som staten är ansvarig för.

6.2.4 Utgångspunkter för förändring

Svaren på de tre följande kärnfrågor utgör enligt regeringen konturerna för det nya lagförslaget:

Vem är ansvarig för vilka kostnader vid användande av barnomsorgen?

Hur finansieras användandet?

Hur kan en heltäckande infrastruktur byggas upp för att garantera kvalitet inom barnomsorgen?⁸⁷

Som tidigare beskrivet utgår WBK från att föräldrar, arbetsgivare och staten delar på kostnaderna för barnomsorgen. Föräldrarna betalar ett inkomstbaserat bidrag.

Arbetsgivarna betalar en tredjedel av kostnaderna och staten täcker de finansiella konsekvenserna som beror på storleken av föräldrarnas inkomst.

För föräldrar förändras systemet. De nuvarande tabellerna som reglerar föräldrabidraget är inte lagstadgade och tabeller används på olika sätt. Enligt WBK måste barnomsorgen vara till för alla inkomstgrupper och kostnaderna ska inte vara en anledning till ett val att inte arbeta. Föräldrabidraget måste även ta löneförhöjningar i akt för att inte motverka netto effekten vid en förhöjning av bruttolönen. Prisskillnader för olika institutioner innebär inte alltid en indikation av kvalitet. Föräldrar måste inse vikten av att betala för de faktiska kostnaderna för barnomsorgen. En prismedvetenhet leder till ett positivt inflytande på barnomsorgsmarknaden⁸⁸.

För arbetsgivarna blir kostnaderna för den nya barnomsorgen högre. Eftersom den nuvarande systemet av företagsplatser samt subsidierade och privata platser förfaller kommer fler arbetsgivare att betala för barnomsorg. Fram tills WBK har företag endast betalat för företagsplatser, som utgör 48% av platserna. Dock har ca 85% av alla användare av barnomsorgen ett betalt arbete. Detta innebär att en mycket större del av arbetsgivarna måste betala för den nya barnomsorgen. Lagen specificerar inte ännu huruvida arbetsgivarnas del av kostnaderna kommer att fastställas i lagen eller lämnas öppen för arbetsgivare att utforma⁸⁹.

⁸⁷ Wet Basisvoorziening Kinderopvang, sid 6

⁸⁸ ibid, sid 18-19

⁸⁹ ibid, sid 19

Eftersom statens kostnad är beroende av föräldrarnas inkomst varierar statens kostnad per barnomsorgsplats. Staten täcker kostnader som faller utanför föräldrarnas och arbetsgivarnas bidrag. På så sätt kompenserar staten kostnaderna för den största delen av barnomsorgen (85%). För de resterande platserna finns en reglering för specifika målgrupper, var under vissa kategorier av föräldrar och barn faller. Dessa platser är till för icke-arbetande föräldrar och betalas för 100% av kommunerna. De flesta av dessa föräldrar har en form av statligt eller kommunalt bidrag. Vissa grupper faller utanför båda typerna av föräldrar. Dessa är föräldrar som inte arbetar eller är inkluderade i de specifika målgrupperna. På grund av detta ska denna delen av WBK överses under 2002⁹⁰.

Svaret på frågan hur barnomsorgen skall finansieras utgår från tillgång och efterfrågan. I ett system där marknaden reglerar utbudet är det konsumenterna (i detta fall föräldrarna) istället för staten som bestämmer vilka producenter (barnomsorgsorganisationer) som får ta del av tillgängliga medel. Enligt WBK är detta system att föredra då föräldrarnas position stärks genom detta. Ifall det yttersta villkoret är uppfyllt, dvs ett mångfaldigt utbud, så skapas konkurrens, en större valmöjlighet och ett bättre förhållande mellan pris och kvalitet. WBK stipulerar olika instrument för en marknadsfinansiering. Dessa innebär bland annat skattepolitik och barnomsorgssubsidier⁹¹.

Staten strävar efter en smidig övergång från det gamla systemet till det nya. Ett system för att underlätta övergången ska utvecklas i samverkan mellan stat och kommuner⁹².

6.3 Sammanfattning

Det nya lagförslaget som är tänkt att ge barnomsorgen en egen ramlag inkluderades i regeringens förslag 1998. Den nya lagen skulle medföra många förändringar för barnomsorgens situation i samhället. fokus, finansiering och mål är nya och uttalade i lagen. Staten ser vikten av en ny barnomsorg för att kunna integrera kvinnor på arbetsmarknaden. Arbetsmarknadspolitik är en anledning till att staten har ett förnyat intresse av en utbyggd barnomsorg. Den största vikten i lagen ligger vid en omfattad utbyggnad av kvalitetssäkrad barnomsorg. Statens intresse och involverande i en välfärdsinstitution går i direkt motsatt riktning mot utvecklingen mot en passiv och privatiserande stat som beskrivs i kapitel 2.3. Däremot följer det emancipationsrådets rapport från 1997.

⁹⁰ ibid, sid 21

⁹¹ ibid, sid 24-25

⁹² ibid, sid 27

7. Kritik och problem

7.1 Emancipationskritik

E-QUALITY är en oberoende och professionell organisation som bildades 1998 för att ge ny kraft åt emancipationspolitiken. Organisationen koncentrerar sig på maktförhållanden mellan män och kvinnor samt bilder av manlighet och kvinnlighet i relation till etnicitet, sexuell läggning, ålder, klass, kultur, nationalitet och religion. Tillsammans med kvinnoalliansen, en organisation för ekonomisk självständighet och arbetsfördelning, publicerar E-QUALITY kritik och råd angående WBK⁹³. I augusti 2000 råder de regeringen att förändra WBK så att lagen:

- Omfattar daghem, 24-timmars barnomsorg, dagmammor, barnomsorg i hemmet, lunchdaghem, fritids, tonårsomsorg och lekskolor.
- Erbjuder god kvalitet och ansluter till föräldrars och barns behov samt kontrolleras av en oberoende inspektion för kontroll av pedagogisk kvalitet, sakkunnig och divers personal, flexibilitet och medbestämmande.
- Fastställer betalbar barnomsorg som är till för alla inkomstgrupper
- Är tillgänglig för alla som vill använda sig av barnomsorgen
- Omfattar en varaktig finansieringsstruktur.

Enligt organisationerna så brister den nya lagen på flertalet punkter. De argumenterar för att införa en integrerad barnomsorg ur en emanciperad synpunkt.

De ovanstående punkterna klargörs:

För att barnomsorgen ska kunna främja emancipation krävs att alla former av barnomsorg inkluderas i WBK's bestämmelser. Även ovanstående (ibland icke-officiella) former av omsorg måste falla inom ramlagen. Detta leder enligt E-QUALITY och kvinnoalliansen till att lekskolor och dagis kan ha ett stimulerande utbyte, att föräldrar som inte använder sig av officiell barnomsorg kan nå genom lekskolan och fritidsverksamheten. Detta gäller framförallt föräldrar i låginkomsttagargrupper, invandrare, ensamstående och kvinnor med låg utbildning. Även vikten av att inkludera lunchdaghem påpekas, då dessa ofta brister i kontinuitet och kvalitet eftersom obetald arbetskraft (ofta föräldrar) är den enda personalen.

Den andra punkten kräver åtgärder eftersom WKB enligt E-QUALITY och kvinnoalliansen brister gällande viss kvalitetskontroll eftersom föräldrars och barns olika

⁹³ <http://www.e-quality.nl/advkov.html>

vanor, normer och värderingar inte tas i akt. Enligt de båda organisationerna måste olikhet och mångfald vara ett viktigt kriterium för kvalitet. Barnomsorgen måste vara interkulturell istället för monokulturell. Detta bör fastläggas i den nya lagen. Även personalsammansättningen i den nya barnomsorgen bör anslutas till Nederländernas utveckling mot ett multikulturellt samhälle. En etnisk och könsmässig mångfald måste garanteras. Barnomsorgen måste ha en aktiv roll i motverkandet av stigmatisering av olika grupper i samhället. E-QUALITY och kvinnoalliansen argumenterar även att marknadsmekanismer är dåliga måttstavar på kvalitet inom barnomsorgen och avråder regeringen att använda sig av marknaden som bestämmande faktor.

Gällande betalbar barnomsorg får WBK kritik för att leda till olikhet mellan potentiella användare av barnomsorgen. Vissa grupper, som t.ex. tonårsmödrar, studenter och andra, faller utanför statens specifika målgrupp, som har rätt till garanterade platser av kommunerna. Dessa grupper måste inkluderas i statens specifika målgrupp enligt E-QUALITY och kvinnoalliansen.

Tillgängligheten av barnomsorg garanteras inte i WBK. Barnomsorgen ska vara en institution tillgänglig för alla, men ingen kan göra anspråk på en plats inom barnomsorgen enligt WBK. Detta måste förändras anser de ovanstående organisationerna, som argumenterar att staten ska vara medansvarig för att tillräcklig barnomsorg utvecklas. Detta kan inte endast styras av marknaden.

Den sista punkten som kräver uppmärksamhet enligt E-QUALITY och kvinnoalliansen är finansieringen av barnomsorgen i framtiden. Statens analys av den nuvarande situationen är ej fullständig. Den informella barnomsorgen är inte medräknad trots att denna står för en stor del av barnomsorgsplatserna i landet. Staten måste dessutom överse finansieringsstrukturen och kalkylera ekonomisk olikhet och arbetsmarknadspositionen för ensamstående och lågutbildade.

7.2 Personal

Ett av Nederländernas största problem med utvecklingen av barnomsorgen är bristen på personal. Med en arbetslöshet på 4% är det inte lätt att värva de 16.500 arbetstagare som behövs inom barnomsorgen under de kommande 2 åren. En artikel i tidningen Metro beskriver situationen.⁹⁴

För att nå målet har WVS initierat en kampanj för att få tillräckligt med personal inom barnomsorgen. Enligt kampanjledare Heine är det största problemet barnomsorgens image som "hårt arbete för låg lön". Kampanjen riktar sig till yngre arbetstagare, hemmafruar med barn i skolåldern och invandrare. En webbsida och ett gratis informationsnummer har lanserats för att stödja kampanjen. Heine argumenterar att arbetstrycket inom barnomsorgen kommer att sänkas. Nya avtal har slutits inom fackföreningar och bättre arbetsomständigheter har införts. Trots detta är kampen om personal hård. Både utbildnings- och omsorgssektorn har ett skriande behov av

⁹⁴ Metro, 21 September, 2000

arbetstagare. Enligt Heine är önskan om kvalitet och intresse för barn de faktorer som gör att personal skulle välja barnomsorgen som arbetsplats⁹⁵.

7.3 Utbyggnad

Ytterligare ett stort problem som Nederländerna står inför vid den enorma utbyggnaden av barnomsorgen är kommunernas möjlighet att realisera nya daghem och fler platser. Att finna utbildad personal, som kan garantera de nya kvalitetskraven är ett problem. Att bygga nya daghem på den holländska överexploaterade byggmarknaden är ett annat. WVS presenterade sitt beslut att belöna kommuner som realiserar en del av sin tillskrivna kvot innan 2002.

Välfärdsminister⁹⁶ Vliegenthart meddelar den 12:e September 2000 att alla kommuner som snabbt realiserar en utbyggnad av barnomsorgen kan erhålla en bonus. Kommunerna får en bonus för alla fritidsplatser som realiserats år 1997 och 1998. För övrig får alla kommuner en bonus för alla realiserade barnomsorgsplatser som överskrider hälften av de tillskrivna platser som ska införas innan 2002. För att kommunerna ska få bonusen måste de realiserat 90% av alla tillskrivna platser i slutet av 2002. Bonusen utgörs av mellan 6000 Skr och 26000 Skr per realiserad plats.

Vliegenthart påtrycker vikten av att ha 71000 nya platser år 2002.

7.4 Sammanfattning

Det holländska samhället står inför vissa svårigheter vid den extrema utbyggnaden av barnomsorgen. Personal och lokaler visar sig vara de svåraste hindren för att utbyggnaden ska lyckas. Staten har däremot initierat ett antal åtgärder för att stimulera tillväxten och lyckas med utbyggnaden. Även denna utveckling mot statliga interventioner tyder på en riktning som inte setts i välfärdsstatens utveckling sedan uppbyggnaden av välfärdsstaten. Viss kritik av det nya lagförslaget har redan uttalats. Ur emancipatorisk synpunkt finns en del förbättringar att införa.

⁹⁵ ibid

⁹⁶ Ministeriet VWS ansvarar för folkhälsa, välfärd och sport.

8. Konklusion

Som jag beskrivit är barnomsorgen mycket varierad i Nederländerna. Många olika typer av daghem och finansieringssystem finns och all barnomsorg baseras på barnets skolgång. Barnen börjar lekskolan vid 4 års ålder och den lagstadgade betalda föräldraledigheten sträcker sig bara till 3 månader efter barnets födsel. Detta innebär att barn till arbetande föräldrar måste få omsorg av någon annan än föräldrarna mellan 4 månader och 4 år, samt mellan 4 och 12 år efter skolan samt på lov och under lunchtid. Barnomsorgen är varierad men det finns mycket få platser jämfört med det nuvarande behovet. Mångfalden speglar inte antalet platser och barnomsorgsplatser är en bristvara i det holländska samhället. Som vi ovan sett så ses detta på senare år som ett stort socialt och ekonomiskt problem.

Barnomsorgen har länge haft en komparativt speciell position i Nederländerna. Några anledningar till att barnomsorgen utvecklats som den gjort grundar sig i välfärdsstatens utveckling men även i tidigare historisk-kulturella system. Barnomsorg kan ses som en fundamental del av det moderna välfärdssamhället, då det anses främja ekonomisk självständighet som är en grundrätt för den fullbordade medborgaren. En väl utvecklad barnomsorg främjar också det sociala och fysiska välmåendet, då en kombination av omsorg och arbete, enligt feministiska forskare, visat sig vara mycket uttröttande för många kvinnor.

De förklaringar som jag anknyter till barnomsorgens historiskt ringa och långsamma utveckling i Nederländerna är följande:

- Den strikta familjepolitiken med breadwinner systemet och därmed kvinnors relativt låga deltagande på arbetsmarknaden.
- Statens låga deltagande i den sk. offentliga sektorn i allmänhet, som grundar sig i bland annat Nederländernas riktning mot en konservativ-korporativ regimtyp.
- Den starka politiska och allmänna opinionen mot arbetande kvinnor med barn, samt avsaknaden av en politisk agenda eller stark opinion för en förändrad bild.

Den starka kristna ideologin och kyrkans makt som dominerat holländsk politik och opinion sedan 1600-talet, och som fick ökat inflytande genom kolumnsystemet, har påverkat bibehållandet av den traditionella familjebilden och därmed kvinnors avsaknad på arbetsmarknaden. Stagnerandet av den holländska välfärdsstaten som beskrivs i kapitel 2.3 kan stödja Esping-Andersens och Gustafssons teorier som kan användas väl för att belysa barnomsorgens utveckling. Inte bara välfärdsstatens utveckling, men även tidigare trender verkar som sagt ha påverkat barnomsorgen i Nederländerna, som Pott-Buter argumenterar.

Innan 1980-talet fanns det ingen större politisk diskurs angående kvinnors deltagande på arbetsmarknaden och barnomsorgens utveckling. Under 1970-talet uttalades starka åsikter från holländska feminister men dessa röster ledde inte till någon vidare utveckling

på området. Starka uttalanden om emancipation verkar först på 1990-talet ha haft ett inflytande på barnomsorgens utveckling. Feministernas kamp var inte förgäves då den förmodligen varit tongivande för nutida emancipationspolitik. Detta inflytande kan däremot inte bevisas. Arbetande kvinnor med barn är fortfarande utsatta för ett socialt tryck av normativt godkännande/icke godkännande, samt ett inre tryck av otillräcklighet för både barn och arbete. Det kristdemokratiska partiet CDA har påverkat både politisk och allmän opinion, då de haft stark politisk makt under större delen av 1990-talet med traditionella värderingar som även omfattar barnomsorg.

Trots att ämnet numera nått de flesta medier i Nederländerna är det fortfarande en mycket känsligt ämne som debatteras ofta i alla medier. Denna av många efterlängtade debatt har först under det sena 90-talet nått Nederländerna. Debatten som nu förs är inte för eller emot utvecklingen av barnomsorg utan huruvida arbetande kvinnor med barn kan vara bra föräldrar. Den kamp som utspelar sig för tillfället i Nederländerna mellan arbetande mödrar och heltidsmödrar grundar sig i kvinnors motstridiga känslor, starkt påverkade av media. Den politiska opinionen har gått från ett icke involverande till ett starkt pläderande för en utveckling av och statligt deltagande i barnomsorgen. Den största anledning till denna svängning vill jag anknyta till statens nyskapade ekonomiska och demografiska intressen på grund av väldokumenterade problem i dessa områden. Arbetande kvinnor ses som en lösning till ovanstående brister och därför uppmuntras kvinnor numer att arbeta. För att kvinnor i alla klasser med olika utbildningar ska ge sig ut på arbetsmarknaden krävs en heltäckande barnomsorg samt ett officiellt moraliskt godkännande av arbetande mödrar. Detta har blivit en mer och mer accepterad bild i det holländska samhället de senaste 10 åren.

Frågeställningen som utgör rubriken på uppsatsen "Kvinnors Val?" grundar sig i dessa ovanstående faktum. Som vi sett i uppsatsen är kvinnors val att välja en kombination av arbete och omsorg för sina barn starkt påverkade av samhällets godkännande. Arbetande kvinnor med barn känner sig fortfarande osäkra i moderskapet och en kombination av arbete och barn är inte ett självklart val i Nederländerna. Som vi också sett har emancipationsrådet (och nu även regeringen) kämpat för att mödrar ska ha friheten att välja en kombination mellan arbete och omsorg.

Den nödvändigt extrema utvecklingen av barnomsorgen är i full blom. Det nya lagförslaget revolutionerar området. Genom ramlagen skapas en helt ny barnomsorg som är kvantitativt och kvalitativt bättre. Barnomsorg har blivit ett erkänt statligt intresse och erhåller ny status. Även den allmänna opinionen mot arbetande kvinnor har blivit en statlig angelägenhet, genom en uttalad emancipationspolitik. Detta statliga intresse för barnomsorgen visar på ett brott mot den annars starka benägenheten att överlåta dylika välfärdsinstitutioner till privata organisationer. Som jag beskrivit i kapitel 2.3 och 4.4 är både hälso- och sjukvården samt utbildningsväsendet på grund av kolumnsystemet organiserat utan statligt och kommunalt styre.

Enligt mig är det märkvärdigt att ett uttalat och ingrott system som stått sig i hundratals år helt plötsligt nyskapas under ett par år. Som vi kan se i kapitel 2.3, leder enligt van Kersbergen viss statlig passivitet och privatisering inom sektorer som barnomsorgen

långsamt till en aktiverande politik igen. Detta kan förklara fenomenet, men i så fall borde den holländska staten även intressera sig för andra institutioner i samhället som drivs i privat regi. Denna utveckling kan komma att följa. Statens nya intresse i barnomsorgen kan även förklaras med regeringens fokus på omsorg sedan 1998 och frånvaron av det kristdemokratiska partiet i regeringen. Ytterligare en anledning kan vara den ekonomiska nödvändigheten att integrera kvinnor på arbetsmarknaden. I detta fall har staten ett rent ekonomiskt intresse.

Ovanstående förklaringar är inte nödvändigtvis heltäckande, då detta ämne är komplext och sträcker sig över en lång tidsperiod utan mycket forskning innan 1980-talet. Som vi sett forskas det fortfarande om barnomsorgen, speciellt inom den ekonomiska och demografiska falangen. Detta kan komma att leda till nya rön och speciellt nya perspektiv om barnomsorgens vikt för samhället.

9. Slutdiskussion

I denna uppsats står kvinnor och till viss del barn centralt. Kvinnors rätt till egna val om ekonomisk självständighet, egna intressen och karriärer i kombination med moderskapet är fokus i uppsatsen.

Trots att mycket har skett på den holländska barnomsorgsarenan så finns det fortfarande utrymme för förbättringar för den arbetande kvinnan och för barnen. Den nya lagen skapar ett ramverk för barnomsorg och legitimerar barnomsorgen som en allmän angelägenhet och därmed inte som ett nödvändigt ont för den underprivilegierade arbetarklassen. Arbetande kvinnor i alla klasser får utökade möjligheter att kombinera barn och arbete tillsammans med sina partners genom kombinationsmodellen som staten gör reklam för.

Tillsammans med kvinnorna är barnen de stora vinnarna eftersom kvaliteten på barnomsorgen kommit i fokus. Betald och välutbildad arbetskraft ersätter de föregående ofta frivilliga insatserna och den utbildade personalen. Pedagogisk planering och barns utveckling är slagord i den nya barnomsorgen. Detta är enligt mig en mycket bra utveckling. Fler barn kommer att få tillgång till barnomsorg och därmed pedagogisk och social kompetens innan de når skolåldern. Barnomsorgen har också som uttalat mål att förbättra möjligheter för marginaliserade barn.

En blivande brist och enligt mig nödvändig aktionspunkt för framtiden är däremot en väsentlig förlängning av den betalda barnledigheten. Trots att jag anser att barn inte tar skada av att till viss del sörjas och uppfostras av professionell personal utanför hemmet, så anser jag att det är tidigt för en 3 månaders baby i barnomsorgen. Detta grundar sig inte i några empiriska resultat utan i känslomässiga åsikter om närhet mellan föräldrar och spädbarn. Jag tror inte att barnet får några bestående men för livet, men jag tror att de arbetande föräldrarna är mer benägna att få skuld känslor och känna ambivalens gentemot barnomsorgen ifall de måste använda sig av den när barnet endast är 3 månader gammalt. Dessutom ammar många kvinnor sina barn långt efter barnets 3-månaders dag, vilket kan leda till att kvinnor väljer obetald ledighet och/eller deltid arbete för att kunna kombinera detta med omsorg för sina barn. Detta minskar möjligheten till ekonomiskt oberoende, egna yrkesintressen samt en egen karriär.

Den så kallade kombinationsmodellen är skapad för att ett par ska kunna kombinera omsorg och arbete tillsammans. I det perfekta fallet arbetar båda parterna deltid. En 4 dagars arbetsvecka, där den ena föräldern är ledig en dag och den andra en annan, leder till att barnet endast behöver vara på dagis under 3 dagar i veckan. Detta är enligt mig ytterst bra lösning eftersom den involverar fäder som fram tills nu haft mindre möjligheter att (praktiskt och emotionellt) sörja för sina barn. Kombinationsmodellen gör det även lättare för kvinnor att koncentrera sig på karriär och barn samtidigt, så hon visserligen arbetar deltid, men ändå 4 hela dagar i veckan. Män får dessutom en legitim anledning att arbeta deltid, vilken inte funnits tidigare.

Jag tycker att den nuvarande utvecklingen i Nederländerna är mycket intressant. Barnomsorgen har kommit en god bit på vägen teoretiskt sett. Kommunerna och privatpersoner investerar i uppbyggnaden av den nya barnomsorgen. Kvar står den praktiska tillämpningen och den vidare debatten som jag kommer att följa med stort intresse.

Litteraturförteckning*

* Eftersom många av de referenser jag använt mig av finns i kompilationer och andra separata stycken, saknas förläggare. Jag har därför valt att inte inkludera förläggare på någon referens.

Belastingdienst, "Kinderopvang en belasting", 2000.

Centraal Meldpunt Kinderopvang voor Bedrijven, "Bedrijfsregeling voor kinderopvang", Groningen, 1999.

De Bruin, Jeanne, "Zorg als Sociaal Probleem" i Schuyt (red.), "Het sociaal tekort, veertien sociale problemen in Nederland", Amsterdam, 1997.

Emancipatieraad, "Van lasten en lusten, advies over opvang voor 0- tot 16-jarigen", Den Haag, 1997.

Esping-Andersen, Gøsta, "The three worlds of Welfare Capitalism", New Jersey, 1990.

E-quality & Vrouwen Alliantie, "Advies inzake de kabinetsnota Hoofdlijnen Wet Basisvoorziening Kinderopvang", Den Haag, 2000.

Gustafsson, Siv, "Childcare and types of welfare states". (År och stad saknas)

Gustafsson, Siv och Stafford, Frank P. "Three regimes of childcare: the United States, the Netherlands and Sweden. (År och stad saknas)

Hellermans, Staf, "Zuilen en verzuiling in Europa" i Becker, Uwe (red.), "Maatschappij & Nederlandse politiek: historisch en vergelijkend", Amsterdam, 1998.

Hermesen/van Lenning (editors), "Sharing the difference; feminist debates in Holland", London, 1991.

Kaplan, G. "Contemporary Western European Feminism", London, 1990.

Meijer, Dykstra, Siegers & De Jong-Gierveld, "The Reward of Childlessness, Parenthood, Homemaking and Employment for Women of Childbearing Age" i Schippers/Siegers/de Jong-Gierveld (editors), "Child care and female labour supply in the Netherlands" Amsterdam, 1998.

Ministerie van Volksgezondheid, Welvaart en Sport, "Besluit van de staatssecretaris van VWS houdende een wijziging van de regeling uitbreiding kinderopvang en buitenschoolse opvang", Den Haag, 2000.

Ministerie van Volksgezondheid, Welvaart en Sport, "Hoofdlijnen Wet basisvoorziening Kinderopvang", Den Haag, 1998.

Oudijk, Corrine "The Netherlands: in the unions, the parties, the streets and the bedrooms" i

Morgan, R. "Sisterhood is Global", New York, 1984.

Pott-Buter, Hettie, "Subsidized Child Care: the key to Female Employment" i Schippers/Siegers/de Jong-Gierveld (editors), "Child care and female labour supply in the Netherlands" Amsterdam, 1998.

Sociaal en Cultureel Planbureau, "Sociaal en Cultureel Rapport 1998, 25 jaar sociale vernieuwing" , Rijswijk, 1998.

Sociaal en Cultureel Planbureau, "Sociaal en Cultureel Rapport 2000, Nederland in Europa", Rijswijk, 2000.

Shetter, William, "The Netherlands in Perspective", Utrecht, 1997.

The Journal of Human Resources, Special Issue on Child Care, 27, 1, 1992, University of Wisconsin, 1992.

Therborn, Göran "Pillarization and Popular Movements" i Castles, Francis G. "The corporate history of public policy", Cambridge, 1989

Van Dijk & Siegers, "Norms of Network Members and Labour Supply by Dutch Mothers with Young Children" i

Schippers/Siegers/de Jong-Gierveld (editors), "Child care and female labour supply in the Netherlands" Amsterdam, 1998.

Van Kersbergen, Kees, "De na-oorlogse ontwikkeling van de Nederlandse verzorgingsstaat in vergelijkend perspectief" i

Becker, Uwe (red.), "Maatschappij & Nederlandse politiek: historisch en vergelijkend", Amsterdam, 1998.

Artiklar:

VPRO Gids, nr 43, Oktober 2000 (TV Guide)

VPRO Gids, nr 44, Oktober 2000 (TV Guide)

Metro, 21 September, 2000

Dagens Nyheter, 29 November 1999

Internet*:

www.minwvs.nl
www.equality.nl
www.vrouwenalliantie.nl
www.nidi.nl
www.ouders.nl
www.volkskrant.nl
www.scp.nl
www.kinderopvang.net
www.cda.nl
www.pvda.nl
www.geocities.com

* Jag noterade tyvärr inte vilka datum jag använde mig av de olika Internet sidorna. Det skedde mellan mars och oktober 2000.

Intervjufrågor

Till Siv Gustafsson:

1. Emancipationsrådet publicerade 1997 en rapport om emancipation och barnomsorg. I lagförslaget Wet Basisvoorziening Kinderopvang, syns många av de publicerade råden igen. Vilken sammansättning och politisk makt hade emancipationsrådet?
2. Vilka har varit de viktigaste krafterna bakom det nya lagförslaget? (och den förändrade synen på arbetande mödrar?)
3. Vilka förändringar är nu nödvändiga för att situationen för arbetande kvinnor ska utvecklas vidare?

Till Jacqi van Stigt:

1. Vilken sammansättning och politisk makt hade emancipationsrådet?
2. När och av vem initierades och upphävdes rådet?
3. Vilka har varit de viktigaste krafterna bakom det nya lagförslaget? (Och den förändrade synen på arbetande mödrar?)
4. Hur har den allmänna opinionen förändrats kring arbetande mödrar och vad har detta för inflytande på barnomsorgen?
5. Vad är de viktigaste faktorerna till barnomsorgens speciella situation i Nederländerna.